

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
ННІ природничо–математичних, медико–біологічних наук та
інформаційних технологій
Кафедра географії, туризму та спорту

Освітня програма: Середня освіта (Географія)
Спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

**Проблеми розвитку та перспективи реформування загальної
середньої освіти Рівненської області**

студента **Ошурка Максима Володимировича**

Науковий керівник: **Барановський Микола
Олександрович**, докт. геогр. наук, професор кафедри
географії, туризму та спорту

Рецензенти: канд. геогр. наук, доц. **Філоненко Ю.М.**,
канд. геогр. наук, доц. **Шовкун Т.М.**

Допущено до захисту 05.12. 2025 року

Завідувач кафедри **Микола БАРАНОВСЬКИЙ**

АНОТАЦІЯ

Ошурко М.В. «Проблеми розвитку та перспективи реформування загальної середньої освіти Рівненської області», кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр зі спеціальності А4.07 Середня освіта (географія), Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин, 2025 р.

Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи 77 с., у тому числі 16 рисунків, 1 таблиця і два додатки. Список використаних джерел містить 62 найменування.

Об'єкт дослідження – загальна середня освіта Рівненської області.

Магістерська робота присвячена вивченню проблем розвитку та перспектив реформування загальної середньої освіти Рівненської області. В роботі проаналізовано соціально-економічні, демографічні та розселенські чинники формування та розвитку загальної середньої освіти, проведено дослідження якісних і кількісних характеристик освітньої мережі Рівненської області, проаналізовано основні проблеми розвитку загальної середньої освіти регіону, розглянуто сучасні підходи до реформування загальної середньої освіти регіону в рамках концепції «Нова українська школа», продемонстровано шляхи вивчення сучасних проблем загальної середньої освіти в основній та старшій школі на уроках географії.

Практичне значення роботи: Результати дослідження, проведеного в цій кваліфікаційній роботі, можуть бути використані для розробки стратегії розвитку загальної середньої освіти Рівненської області, а також для оптимізації мережі освітніх установ регіону.

Ключові слова: загальна середня освіта, заклади загальної середньої освіти, Рівненська область, Нова українська школа.

ANNOTATION

Oshurko M.V. "Problems of development and prospects for reforming general secondary education in Rivne region", qualification work for obtaining the degree of Master in the specialty 014 Secondary education Geography Mykola Gogol Nizhyn State University, Nizhyn, 2025.

The master's thesis consists of an introduction, four chapters, conclusions, a list of sources used and appendices. The total volume of the work is 77 p., including 16 figures, 1 table and two appendices. The list of sources used contains 62 names.

The object of the study is general secondary education in the Rivne region.

The master's thesis is devoted to the study of the problems of development and prospects for reforming general secondary education in the Rivne region. The work analyzes the socio-economic, demographic and settlement factors of the formation and development of general secondary education, conducts a study of the qualitative and quantitative characteristics of the educational network of the Rivne region, analyzes the main problems of the development of general secondary education in the region, considers modern approaches to reforming general secondary education in the region within the framework of the "New Ukrainian School" concept, demonstrates ways of studying modern problems of general secondary education in primary and high schools in geography lessons.

Practical significance of the work: The results of the research conducted in this qualification work can be used to develop a strategy for the development of general secondary education in the Rivne region, as well as to optimise the network of educational institutions in the region.

Keywords: general secondary education, general secondary education institutions, Rivne region, New Ukrainian school.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ РЕГІОНУ	10
1.1. Освітня сфера як об'єкт вивчення суспільної географії.....	10
1.2. Особливості формування та розвитку загальної середньої освіти регіону	14
1.3. Методика дослідження загальної середньої освіти регіону.....	18
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	22
2.1. Історико-географічні передумови формування мережі загальноосвітніх навчальних закладів області	22
2.2. Соціально-економічні чинники	25
2.3. Демографічні та розселенські чинники	32
Висновки до розділу 2	38
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	39
3.1. Освітня мережа Рівненської області: кількісні та якісні характеристики	39
3.2. Основні проблеми розвитку загальної середньої освіти регіону.....	43
3.3. Сучасні підходи до реформування загальної середньої освіти регіону в рамках концепції «Нова українська школа»	45
Висновки до розділу 3	50
РОЗДІЛ 4. ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ	51
4.1. Вивчення сучасних проблем загальної середньої освіти в основній школі	51
4.2. Особливості вивчення проблематики розвитку та реформування системи загальної середньої освіти у старшій школі.....	57
Висновки до розділу 4	63
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИОКРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Складна соціально-економічна ситуація та демографічні зміни в державі чинять вагомий вплив на систему загальної середньої освіти, як в цілому в державі, так і в регіонах. Відбувається зниження чисельності населення, особливо в сільських районах, скорочення контингенту учнів, недостатнє фінансування освітньої галузі. Ці проблеми стояли перед освітою України вже довгий час, проте особливо заготрилася ситуація під час повномасштабної російсько-української війни. Проблематика закладів загальної середньої освіти Рівненської області вимагає глибокого аналізу для пошуку ефективних шляхів її реформування.

У сучасних умовах децентралізації влади та впровадження концепції «Нова українська школа» особливого значення набуває регіональний підхід до планування та розвитку освіти. Це передбачає необхідність адаптації державної освітньої політики до особливостей конкретного регіону, враховуючи історичні, природно-географічні, економічні та соціальні чинники.

Рівненська область є прикладом території з нерівномірною щільністю населення, різким контрастом між урбанізованими центрами та віддаленими сільськими громадами. Це створює нерівні умови доступу до якісної освіти, що суперечить принципам рівності та доступності. Водночас спостерігається потреба в модернізації шкільної мережі, оптимізації ресурсів та впровадженні нових управлінських рішень на місцевому рівні.

Аналіз проблем і перспектив реформування загальної середньої освіти в Рівненській області є надзвичайно актуальним як для вдосконалення освітньої політики на регіональному рівні, так і для забезпечення сталого розвитку людського капіталу регіону в умовах сучасних викликів.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є загальна середня освіта Рівненської області, а **предметом** – проблеми її розвитку та перспективи реформування.

Метою кваліфікаційної роботи є детальний аналіз загальної середньої освіти Рівненської області, визначення головних проблем освітньої сфери регіону та пошук шляхів її вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети сформовані такі **завдання**:

- розглянути освітню сферу як об'єкт дослідження суспільної географії;
- дослідити особливості формування та розвитку загальної середньої освіти Рівненської області;
- схарактеризувати історично-географічні передумови формування мережі загальноосвітніх навчальних закладів області;
- проаналізувати соціально-економічні чинники формування та розвитку загальної середньої освіти Рівненщини;
- вивчити демографічні та розселенські чинники формування та розвитку загальної середньої освіти регіону дослідження;
- дослідити якісні та кількісні характеристики освітньої мережі Рівненської області;
- проаналізувати основні проблеми розвитку загальної середньої освіти регіону;
- розглянути сучасні підходи до реформування загальної середньої освіти регіону в рамках концепції «Нова українська школа»;
- продемонструвати шляхи вивчення сучасних проблем загальної середньої освіти в основні школі на уроках географії;
- показати особливості вивчення проблематики розвитку та реформування системи загальної середньої освіти у старшій школі.

Методи дослідження та джерельна база. Для дослідження проблем розвитку та перспектив реформування загальної середньої освіти в Рівненській області використано низку методів: аналізу та синтезу, порівняльно-географічний, статистичний, математичний, картографічний, узагальнення.

Під час виконання практичної частини були застосовані порівняльно-географічний, статистичний, математичний та картографічний методи. Інформаційну основу дослідження склали дані Державної служби статистики

України, Головного управління статистики в Рівненській області , Інформаційної системи управління освітою . Департаменту освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації .

Наукова новизна. Суттєвими надбаннями цієї магістерської роботи є:

- оцінка соціально-економічних, демографічних і розселенських чинників формування та розвитку загальної середньої освіти Рівненщини;
- аналіз якісних і кількісних характеристик освітньої мережі Рівненської області;
- ідентифікація основних проблем розвитку загальної середньої освіти регіону;
- розкрито сучасні підходи до реформування загальної середньої освіти області в рамках концепції «Нова українська школа».

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження проведеного в цій кваліфікаційній роботі можуть бути використані для розробки стратегії розвитку загальної середньої освіти Рівненської області, а також для оптимізації мережі освітніх установ регіону. Розробку уроку та рекомендації для проектної діяльності можна використовувати під час викладання географії в школі.

Особистий внесок автора. Кваліфікаційна робота є самостійним дослідженням автора. Наукові положення, висновки й рекомендації були розроблені та сформульовані автором. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використано лише ідеї та положення, які отримані автором особисто.

Апробація результатів роботи. Результати магістерської роботи були висвітлені на III Всеукраїнській науково-практичній конференції (до 220-річчя заснування Ніжинської вищої школи) «Молодь у географічній науці» (Ніжин, 17 квітня 2025 р.).

Публікації. За результатами проведеного кваліфікаційного дослідження опубліковано одну статтю та одні матеріали конференції:

1. Ошурко М. Основні проблеми розвитку загальної середньої освіти Рівненської області. Молодь у географічній науці (до 220-річчя заснування Ніжинської вищої школи): матеріали III Всеукраїнської науково практичної конференції (м. Ніжин, 17 квітня 2025 року). Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2025. С. 23-25.

2. Ошурко М. Оптимізація шкільної мережі Рівненщини: баланс між економічною ефективністю та збереженням доступності якісної освіти. Вісник студентського наукового товариства. 2025. Вип. 33. с. 26-30.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ РЕГІОНУ

1.1. Освітня сфера як об'єкт вивчення суспільної географії

Освітня сфера є об'єктом вивчення суспільної географії, адже прямо чи опосередковано чинить вплив на соціально-економічний та демографічний розвиток суспільства. Сам термін «освіта» був запропонований в 1780 році швейцарським педагогом Йоганном Генріхом Песталоцці. Проте зрозуміло, що сама освітня сфера не виникла в XVII столітті, а пройшла довгий шлях становлення. І запропонований термін лише підтвердив набуття важливості цього явища у суспільстві.

Немець Л.М. та Мезенцев К.В. пропонують розуміти освіту, як реалізацію потенціалу індивіда через процес виховання, навчання та розвитку в процесі набуття нових знань, умінь та навичок. Також науковці розглядають освіту, як соціокультурний феномен, що полягає загальній освіченості та культури населення, отриманні результатів матеріальних та культурних здобутків, що були накопичені протягом розвитку людства [52, с. 183].

Каленюк І.С. пропонує розуміти поняття «освіта» як складний процес накопичення духовних та інтелектуальних цінностей індивідом, шляхом одержання знань, навичок та умінь для використання їх протягом життя у практичній діяльності [18, с. 212].

Освіта має важливе значення для розвитку суспільства та виконує функцію підготовки фахівців в різних галузях, адже дає уявлення про світ та процеси в ньому. Також освіта формує інтелектуальний потенціал суспільства, дає змогу кожному індивіду реалізувати свої здібності, що в результаті позитивно впливає на загальний рівень освіченості.

Для успішного виконання функцій освіти необхідна освітня система, тобто наявність закладів всіх рівнів та типів, що взаємодіючи між собою утворюються безперервну систему. Саме безперервна освіта, тобто дошкільна, шкільна та професійна (спеціальна) забезпечує високий рівень засвоєння знань, виховання та розвиток особистості.

За Мальською Т.Ю. освітня система та супутні організації чи установи, що надають освітні послуги, створюють освітній простір певної території (регіону, країни). Освітні послуги в свою чергу це діяльність різноманітних установ, що покликана навчати [23, с. 209].

Навчання, це процес отримання знань, вмінь та навичок індивідом чи групою осіб, що в результаті дозволяє реалізувати здібності, нахили, проявити себе. Навчання відбувається в закладах освіти, дошкільна та шкільна освіта покликана надати загальні знання, тоді як професійна чи спеціальна забезпечує певний рівень кваліфікації в обраній галузі. В результаті освіти та освітніх послуг отримуються знання [52, с. 184].

З огляду на важливість освіти є зрозумілим широке зацікавлення суспільних географів питання географії освіти. В першу чергу географія вивчає просторове розміщення закладів сфери освіти. Охоплюваність всіх верств населення освітніми послугами, їх доступність та рівень засвоєння знань, що можуть бути використані в практичній діяльності. Тому можна сказати, що функціональна та змістова багатогранність сприяє становленню сфери освіти, що є комплексно-функціональним та просторовочасовим з'єднанням. Це система сукупних знань, закладів освіти, форм навчання різних вікових груп, утворення виробничого та освітньо-культурного потенціалу.

Об'єктом вивчення соціальної географії в сфері освіти є суспільство в системі організаційних, функціональних та просторових відносин, що створюють її. В географічних дослідженнях саме суспільство вивчається як продукт освіти на національному, регіональному чи глобальному рівнях. Тоді предметом виступає просторова організація освітніх послуг [53, с. 106].

В соціальній географії освіта розглядається як багатогранне явище, яке є компонентом або елементом низки соціальних, просторових і економічних процесів та понять. Одним з перших можна назвати соціальну інфраструктуру, що є системою установ, як задовольняють життєві соціальні потреби населення. Заклади освіти забезпечують право людини на доступ та отримання загальної базової освіти, таким чином виконується соціальна функція освіти. ЩЦ полягає

у передачі знань, норм та цінностей, а також формуванні особистості, соціальній адаптації. В соціальній географії освіта розглядається як частина сфери послуг, а також вивчається питання доступності освітніх послуг для всіх верст населення [23, с. 120].

Дослідження розселення населення в соціальній географії часто зачіпає питання навчальних закладів. Рівень розвитку освітньої мережі впливає на просторову організацію розселення. Наприклад, наявність ЗВО або ліцею може утримувати молодь у містах. Міграційні процеси з села у місто також є частково наслідком наявності навчальних закладів саме у містах, особливо це притаманно для молоді, що як результат поглиблює урбанізацію. Наслідком закриття дитсадків та шкіл в селах є поступове зниження людності таких сіл, із-за непривабливості проживання в них молодих сімей з дітьми. Тому можна сказати, що освітня сфера чинить вплив на розселення населення, а тому з даної точки зору також є об'єктом вивчення соціальної географії [30, с. 39].

Дослідження ринку праці прямо пов'язано з сферою освіти. У соціальній географії ринок праці розглядається не тільки як економічне явище, а й як просторове, тобто враховується географічний розподіл кадрів, професій, робочих місць, рівня кваліфікації. Причиною тому є те, що рівень освіти населення та можливість реалізації здобутих знань на практиці у професійній діяльності прямо залежить від наявності закладів освіти та рівня надання освітніх послуг в них. Заклади освіти (школи, коледжі, університети) готують фахівців для різних галузей [37, с. 18].

Регіони з розвиненою системою професійної освіти мають вищу трудову привабливість. Освіта, це ключовий просторовий чинник, що визначає якість трудових ресурсів регіону, формує спеціалізацію територій за видами зайнятості (наприклад, освітній, ІТ-, медичний, індустріальний центри), впливає на інвестиційну привабливість і в довгостроковій перспективі на економічну долю регіону. Саме тому освіта є важливою складовою ринку праці, а тому вивчається в суспільній географії [38, с. 102].

Освіта є однозначно складовою якістю життя та основою формування людського капіталу, а через них чинником соціального розвитку територій. Людський капітал, це сукупність знань, навичок, здоров'я, творчих і професійних здібностей людини, які визначають її продуктивність і здатність створювати економічну й соціальну цінність. У соціальній географії якість життя розглядається як рівень задоволення матеріальних, соціальних, культурних і духовних потреб населення. Освіта в свою чергу підвищує можливості самореалізації особи, відкриває шлях до вищої зарплати, стабільного працевлаштування, забезпечує доступ до культурного капіталу, формує соціальну активність, толерантність, громадянську позицію [60, с. 701].

Також в соціальній географії досліджується просторовий аспект людського капіталу та якості життя. У різних регіонах країни існує нерівномірний доступ до якісної освіти, що призводить до відмінностей у рівні людського капіталу, регіональних диспропорцій у якості життя, міграційного тиску (люди переїжджають до територій з вищим рівнем освіти). Тож освітня сфера вивчається і з точки зору людського капіталу та якості життя в соціальній географії [56, с. 48].

У соціальній географії інноваційний розвиток регіонів, це процес зростання території за рахунок впровадження нових технологій, знань, організаційних рішень. Важливим джерелом інновацій є освітні та наукові установи, які формують інтелектуальне середовище регіону. Освітня сфера є ресурсом, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності регіону, зменшення відтоку молоді (через створення умов для самореалізації), перехід до економіки знань. А тому під час вивчення інноваційності держави, регіону тощо в соціальній географії враховують вплив сфери освіти [60, с. 382].

Тож освітня сфера є об'єктом вивчення суспільної географії, адже є не лише соціальним явищем, а й просторовим. А тому тісно пов'язана з організацією суспільства, впливає на соціальні процеси, якість життя населення, розвиток регіонів і має чітко виражену територіальну диференціацію. Дослідження соціал-географів сфери освіти зосереджені на розміщенні навчальних закладів,

взаємозв'язку освіти з іншими сферами та явищами, її впливу на просторову диференціацію розвитку регіонів, рівня освіченості населення і як наслідок ринок праці, добробут населення.

1.2. Особливості формування та розвитку загальної середньої освіти регіону

Історія загальної середньої освіти у Рівненській області має давні корені та пройшла складний шлях розвитку – від перших шкіл до сучасної освітньої системи. Зростання та розвиток освіти в області пов'язаний з освітніми реформами та змінами у суспільному і політичному житті України.

Початковим етапом розвитку середньої освіти регіону можна назвати відкриття поодиноких церковно-парафіяльних шкіл. Ці навчальні заклади створювалися, як правило, при церквах або у хатах селян. Вони забезпечували мінімальний рівень грамотності серед населення. Основну увагу в них приділяли релігійному вихованню, вивченню Закону Божого, основ читання, письма й арифметики. Учителями виступали, переважно, священнослужителі або дяки, а навчання мало суворий релігійно-моральний характер. Здебільшого навчалися в таких закладах хлопчики із родин заможних селян або священників [14].

Про діяльність церковно-парафіяльних шкіл збереглося вкрай мало достовірної інформації. Причиною є відсутність належного обліку у той час, а також знищення архівних даних під час зміни влади чи окупації польською або російською армією. Більшість свідчень можливо отримати лише від старожилів. Серед таких шкіл, які збереглися і тепер, можна назвати Великоомелянський лицей [3], Рівненський лицей №2 [46], Користівський НВК [20], Рівненська гімназія №17 [44] тощо.

Попри обмежену кількість таких шкіл та низький рівень матеріального забезпечення, вони стали важливим кроком на шляху до формування системи освіти в регіоні. Саме в цей період починає формуватися усвідомлення суспільної потреби в освіті, що поступово призводить до розширення мережі навчальних закладів та еволюції освітнього процесу у подальші десятиліття.

Під час Першої світової війни через бойові дії та зубожіння населення середня освіта Рівненщини була не в найкращому стані.

Після завершення Першої світової війни та приходу до влади Української Народної Республіки (УНР) почався новий етап у розвитку національної системи освіти. Одним із пріоритетів молодого українського держави стало реформування освітньої галузі з метою її українізації, демократизації та модернізації. УНР поставила перед собою завдання створити доступну, загальнодержавну і світську систему освіти, яка б відповідала потребам національного відродження та суспільного поступу.

Одним із ключових нововведень стало впровадження обов'язкової початкової освіти для всіх громадян, незалежно від соціального походження, статі чи національності. Це дало змогу значно розширити освітній простір і зменшити рівень неписьменності серед населення. Із березня 1917 року почалася активна діяльність з відновлення та розвитку шкільної освіти, було проведено два вчительські з'їзди на котрих активно обговорювалося питання українізації освіти. Розвивалася мережа початкових та середніх шкіл, створювалися українськомовні навчальні програми, розроблялися нові підручники, велася підготовка вчительських кадрів. Тому протягом 1917-1918 років відкрилася велика кількість культурно-освітніх установ, по всій Волині, куди входила в той час Рівненська область, було відкрито близько 500 шкіл.

В 1919 році Рівненщина увійшла до складу новоутвореної Польської держави. Незважаючи на Версальський договір за яким українці мали право відкривати власні заклади освіти, польська влада активно перетворювала школи на двомовні із значним переважанням польської у викладанні. Вже у 1924-1925 навчальному році українською мовою викладалися лише українська мова та математика, але з часом залишилася лише українська мова. Незважаючи на це мережа середніх навчальних закладів Рівненської області зростала. І лише в місті Рівному працювало 18 закладів, з них 8 державних та 10 приватних. Навчання проводилося лише польською мовою для обох статей [47].

У 1922 році була заснована Рівненська українська приватна гімназія, що стала осередком української національної освіти в місті Рівному. Всі навчальні предмети, окрім історії, викладалися українською мовою. В 1932 році заснована Українська початкова школа імені Івана Мазепи, яка тісно співпрацювала з Рівненською українською приватною гімназією. Навчання здійснювалося українською мовою попри опір польської влади. Головними проблемами цих навчальних закладів було те, що навчання платне не могли собі дозволити широкі верстви населення, а тому більшість дітей отримували освіту в державних закладах освіти польською мовою. Ще однією перепоною на шляху їх розвитку була відсутність вищих навчальних закладів, де б предмети викладалися українською, тому продовжити отримання освіти після закінчення цих шкіл було проблематичним. Загалом протягом 1920-1930-х років польська влада здійснила ополіччя середньої освіти Рівненської області [47].

Після радянської окупації Рівненської області у вересні 1939 року система освіти зазнала кардинальних змін. Радянська влада цілеспрямовано перебудовувала шкільництво відповідно до ідеологічних засад СРСР, що супроводжувалося радикальними адміністративними, культурними та кадровими реформами. Проте бойові дії Другої світової війни на деякий час призупинили ці процеси. Вже в 1945 році радянська влада почала активно ліквідувати наслідки польського панування, а саме польські державні школи, приватні та релігійні навчальні заклади було закрито або радикально реорганізовано. Навчання польською мовою скасували, церковнопарафіяльні школи закрили, релігійне виховання заборонили. Відбувалося активне впровадження радянської системи освіти, що полягало у запровадженні навчальних програм уніфікованих з рештою територій СРСР, обов'язкове та пріоритетне вивчення російської мови, ідеологічно орієнтовані предмети [24, с. 52].

Попри те, що мовою навчання в більшості шкіл залишалася українська, це було радше формальністю. Весь навчальний процес підпорядковувався комуністичній ідеології, а українська культура та історія подавалися через

призму радянського бачення. Багато польських, українських національно свідомих або релігійно орієнтованих учителів було звільнено, заарештовано чи депортовано. Їх замінювали вчителями зі сходу України або з росії, що посилювало контроль над регіоном.

Протягом радянського панування на території Рівненщини відкривалися нові середні школи, а також ремісничі училища, технікуми, де учні могли продовжувати навчання. Проте головна мета, це виховання «нової людини» – лояльного громадянина СРСР.

Загалом радянська влада перетворила систему освіти на інструмент ідеологічного контролю. Хоча в деяких аспектах було покращено матеріальну базу шкіл та збільшено охоплення дітей освітою, головним наслідком стала втрата освітньої та культурної автономії регіону, репресії проти вчителів і знищення альтернативних освітніх традицій [24, с. 145].

Після проголошення незалежності України в 1991 році почався етап національного відродження, демократизації й поступової модернізації. У Рівненській області активно впроваджувалися нові навчальні програми, підручники українською мовою, вивчення історії України, літератури та культури. Шкільництво вийшло з-під жорсткого ідеологічного контролю, що дало поштовх до оновлення змісту освіти [1, с. 219].

У 2010–2020-х роках освіта області зазнала змін у межах загальнонаціональних реформ, а саме відбулося запроваджено нову українську школу (НУШ) з акцентом на особистісно орієнтоване навчання, оновлено державні стандарти освіти, школи почали активніше використовувати цифрові технології, електронні журнали, дистанційні платформи, з'явилися опорні школи, добре обладнані заклади для учнів із кількох населених пунктів.

Поглибило цифровізація навчального простору в школах Рівненської області потреба у переведенні навчання в дистанційний формат під час пандемії COVID-19 та після початку повномасштабної російсько-української війни. Після побудови укриттів та бомбосховищ більшість закладів середньої освіти

Рівненської області вийшли на очне навчання. Для дітей, що перебувають за кордом запроваджений дистанційний індивідуальний процес навчання.

Станом на 2024/2025 навчальний рік в Рівненській області за даними головного управління статистики в Рівненській області нараховується 553 заклади середньої освіти, з них комунальної форми власності 530, обласної комунальної власності 19 та приватної – 4. В них навчається майже 160 000 учнів, з яких 12 500 першокласників. Усі учні здобувають освіту українською мовою. Рівненщина є одним із перших регіонів України, де повністю відмовилися від викладання російською мовою ще у 2013–2014 навчальному році [8].

Отже, загальне середня освіта Рівненської області пройшла складний шлях формування та розвитку від перших шкіл до сучасної освітньої системи. За час свого становлення підпадала під вплив польських та російських загарбників, але не зважаючи на це зберегла українську національну автентичність.

1.3. Методика дослідження загальної середньої освіти регіону

Дослідження проблем розвитку та перспектив реформування загальної середньої освіти Рівненської області лежить в площині вивчення соціальної географії. Для проведення якісно вивчення проблематики було використано низку методів: аналізу та синтезу, порівняльно-географічний, статистичний, математичний, картографічний, узагальнення.

Алгоритм вивчення проблем розвитку та перспектив реформування загальної середньої освіти Рівненської області має кілька етапів:

I етап – теоретико-концептуальний. Полягав в аналізі наукових напрацювань вітчизняних і закордонних авторів, що стосуються дослідження закладів загальної середньої освіти. Зокрема вивчення освітньої сфери як об'єкту вивчення суспільної географії. Це дозволило розглянути мережу шкіл не просто як сукупність будівель, а як складну соціо-просторову систему, що формується під впливом демографічних, економічних, інфраструктурних та адміністративних чинників. Адже розуміння географічних аспектів розміщення

закладів, їхньої доступності для населення та взаємозв'язку з територіальним розвитком громади є ключовим для об'єктивної оцінки їхньої ефективності.

У ході аналізу були з'ясувані особливості формування та розвитку загальної середньої освіти саме на території Рівненської області. Це включало вивчення історичних етапів становлення освітньої мережі, впливу місцевих природно-географічних умов, демографічних змін, міграційних процесів, а також соціально-економічного розвитку регіону на функціонування освітніх закладів.. Аналіз наукових джерел дозволив сформувані уявлення про рівень вивченості теми, знайти проблемні моменти та перспективи реформування загальної середньої освіти Рівненської області. На основі цього аналізу було розроблено детальний план дослідження проблем розвитку та перспектив реформування загальної середньої освіти регіону, який став підґрунтям для подальшого дослідження та формування практичних рекомендацій. Цей початковий етап забезпечив теоретичну та методологічну базу для всього дослідження.

II етап – аналітико-статистичний. В рамках цього етапу була зібрана статистична інформація з різноманітних джерел, що дало змогу з використанням статистичного та математичного методів дослідження з'ясувати вплив соціально-економічних, демографічних та розселенських чинників на формування та розвиток загальної середньої освіти Рівненської області. Також були зібрані та опрацьовані дані по кількісним та якісним характеристикам освітньої мережі регіону дослідження. Це дозволило проаналізувати динаміку і сучасний стан розвитку мережі закладів загальної середньої освіти Рівненської області.

Результатом аналізу стало формування детального уявлення про динаміку розвитку мережі закладів загальної середньої освіти Рівненської області за останні роки та її сучасний стан. Це дозволило виявити тенденції до скорочення кількості закладів, а також виокремити райони з найбільшими проблемами в освітній сфері. Ці дані є основою для подальшого виявлення проблем та розробки обґрунтованих пропозицій щодо реформування.

III етап – конструктивний. На цьому етапі були взяті до уваги висновки аналітико-статистичного етапу та на основі цього розглянуті основні проблеми сучасного розвитку загальної середньої освіти регіону дослідження. Були також проаналізовані результати реформування освіти Рівненської області в межах концепції «Нова українська школа».

В результаті проведеного дослідження на третьому етапі було сформовано не лише список проблем, а й обґрунтовані рекомендації щодо подальшого реформування загальної середньої освіти на Рівненщині, спрямовані на подолання виявлених недоліків та посилення позитивних тенденцій.

IV етап передбачав аналіз програм географії для основної та старшої школи затверджених Міністерством освіти і науки України, розробку уроку з використанням напрацювань магістерської роботи. Здійснено також підбір прийомів і методів, котрі дозволять найкраще розкрити проблематику загальної середньої освіти на уроках географії в школі.

Метою вивчення проблем розвитку та перспектив реформування загальної середньої освіти в шкільному курсі географії є не лише всебічний розвиток особистості, але й прищеплення бажання навчатися та демонстрація необхідності отримання освіти для кожного учня особисто. Щоб досягти поставленої мети необхідно застосовувати широкий арсенал дидактичних прийомів. Використовувати нестандартні методи роботи, навчити учнів працювати як самостійно так і в групі. Показати можливості роботи з різноманітними джерелами та розвивати вміння критичного аналізу здобутої інформації.

Висновки до розділу 1

Освітня сфера є об'єктом вивчення суспільної географії, адже є не лише соціальним явищем, а й просторовим. Вона тісно пов'язана з організацією суспільства, впливає на соціальні процеси, якість життя населення, розвиток регіонів і має чітко виражену територіальну диференціацію. Дослідження суспільних-географів сфери освіти зосереджені на розміщенні навчальних закладів, взаємозв'язку освіти з іншими сферами та явищами, її впливу на просторову диференціацію розвитку регіонів, рівня освіченості населення і як наслідок ринок праці, добробут населення. На жаль, проблематика формування та розвитку загальної середньої освіти окремих регіонів України є недостатньо досліджено, що підтверджує необхідність проведення дослідження в обраному нами напрямку.

Загальна середня освіта Рівненської області пройшла складний шлях формування та розвитку від перших шкіл до сучасної освітньої системи. За час свого становлення підпадала під вплив польських та російських загарбників, але не зважаючи на це зберегла українську національну автентичність. Сучасна мережа закладів загальної середньої освіти потребує детального дослідження, для виявлення слабких і сильних сторін, проведення якісних реформ.

РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Історико-географічні передумови формування мережі загальноосвітніх навчальних закладів області

Територія сучасної Рівненської області історично належала до різних державних утворень. Це зумовило нерівномірний розвиток освіти в різні періоди. Хоч перший вищий навчальний заклад Острозька слов'яно-греко-латинська академія була відкрита в 1576 році, загальна середня освіта розвивалася досить повільно. В XVI столітті Рівненщина входила до складу Великого князівства Литовського, протягом цього періоду засновувалися перші церковно-парафіяльні школи, проте освітою була забезпечена незначна частка населення [22, с. 181].

У часи панування Польщі функціонувала мережа польських гімназій, натомість українське населення мало обмежений доступ до освіти рідною мовою. Після входження регіону до складу Російської імперії відбулося поступова русифікація закладів загальної середньої освіти. Дещо поліпшилася ситуація та відкривалися нові школи в період влади УНР. З входом Рівненської області як частини УРСР до СРСР відбулося розширення освітньої мережі, було запроваджено обов'язкову загальну середню освіту. Поряд цим продовжувалася русифікація шкільної освіти.

У роки радянської окупації активне шкільне будівництво припало на 1950–1980-ті роки, що сформувало основну частину освітньої інфраструктури, яка в багатьох випадках збереглася донині. Важливо зазначити, що в той період шкільна мережа планувалася з урахуванням сільського розселення, тому школи були відкриті навіть у малих селах [22, с. 250-255].

Після проголошення незалежності України в 1991 році відбулася реорганізація освіти. Відкрилися нові заклади загальної середньої освіти з українською мовою викладання, російськомовні перейшли на українську. В регіоні функціонували гімназії, ліцеї, загальноосвітні школи, спеціальні заклади [22, с. 588].

В 2017 запровадили концепцію «Нова українська школа», яка видозмінювала способи викладання матеріалу, визначала нові здобутки навчання та форми оцінки знань учнів [41].

Сучасна мережа закладів загальної середньої освіти Рівненської області досить густа. Станом на 2024/2025 навчальний рік за даними Інформаційної системи освіти в регіоні нараховується 671 заклад загальної середньої освіти [45], тоді як за даними Головного управління статистики в Рівненській області – 553 [8]. Протягом періоду незалежності України спостерігається поступове скорочення кількості учнів, що призводить до закриття шкіл, тому необхідне реформування освіти Рівненської області для збереження рівня якості надання освітніх послуг [10].

На формування мережі закладів загальної середньої освіти регіону, крім історичних аспектів, впливали та впливають природні. Рівненська область розташована на північному-заході України. Більша частина лежить на Українському щиті, північно-західна в межах Волино-Подільської плити.

В рельєфі на півночі представлена Поліська низовина з висотами 150-200 м над рівнем моря. Дана територія зберігає виразні наслідки Дніпровського зледеніння, а саме лесові горби. Ці підвищення є свідченням давніх геологічних процесів, коли потужні льодовики залишали по собі відклади, що згодом сформували сучасний ландшафт.

У ландшафтному відношенні на півночі Рівненської області переважають лісові масиви, а саме територія Рівненського Полісся. Значна кількість опадів (близько 600 мм/рік) та низинність території призводить до густої гідрологічної мережі, також досить значного поширення боліт. Загалом болота займають 1 тис. км² території регіону і лєвова їх частка розташована саме в межах Поліської низовини [40].

Ці заболочені площі є важливими екосистемами, але водночас створюють певні обмеження для господарської діяльності та розселення. Саме тому дані природні особливості зумовили незначну щільність населення, а саме у північно-західному Вараському районі – 19,1 осіб/км² [31].

В радянський період, попри обмеженість інфраструктури та відносно невелику кількість мешканців, школи відкривалися навіть у малих, віддалених селах. Метою було забезпечення доступу до освіти для всього населення, незалежно від місця проживання. Однак, нинішня демографічна ситуація, що характеризується загальним зменшенням населення та міграційними процесами, потребує переосмислення та реформації мережі закладів загальної середньої освіти. Оптимізація цієї мережі є нагальним завданням, щоб забезпечити ефективне використання ресурсів та водночас підтримувати належний рівень освітніх послуг в умовах змінних реалій [40].

На противагу північним низовинам, південна частина регіону представлена Волинською височиною з висотами 220-250 м над рівнем моря. Вона є менш погорбованою, проте з яружно-балковою системою. Це свідчить про активні ерозійні процеси, що формували ландшафт протягом тривалого часу.

В ландшафтному відношенні південь Рівненської області належить до лісостепової зони. Кількість опадів 500-550 мм, більша рівнинність території призвели до менш розвинутої гідрологічної мережі та значно меншого, порівняно з Поліссям, поширення боліт [40].

Саме ці природні особливості, такі як менша заболоченість, сприятливіші умови для землеробства та відсутність значних лісових масивів, що ускладнюють освоєння просторів посприяли істотно більшому заселенню території на півдні області. Щільність населення Рівненського району складає 100,7 осіб/км², а Дубенського – 50,3 осіб/км² [61].

Для Рівненського району надзвичайно важливим чинником, що впливає на високу щільність населення, є наявність обласного центру. Міста типово притягують значну кількість населення завдяки розвиненій інфраструктурі, широкому спектру послуг, а також наявності робочих місць у різних секторах економіки. Ця концентрація населення та економічної активності, в поєднанні з більш сприятливими природними умовами, сприяла формуванню густої та розгалуженої мережі закладів загальної середньої освіти саме на півдні області. Історично склалося так, що тут було легше будувати та підтримувати освітні

установи через більшу доступність ресурсів та вищу щільність учнівського контингенту порівняно з північчю.

Отже, історичні передумови формування мережі закладів загальної середньої освіти зумовили поступову розбудову освіти в Рівненській області. Найбільше зросла кількість шкіл протягом 1950–1980 років та відкривалися вони по всій території регіону. Природні передумови впливали на щільність населення різних частин регіону, що в результаті мало вплив і на наповнюваність шкіл. На нинішньому етапі історичні та природні чинники сформували ситуацію за котрої існує нерівномірна густина населення і як наслідок нерівномірний розвиток мережі закладів загальної середньої освіти. Сучасні тенденції вимагають переосмислення доцільності утримання шкіл в малих селах, що потребує проведення реформ та укрупнення закладів освіти в Рівненській області.

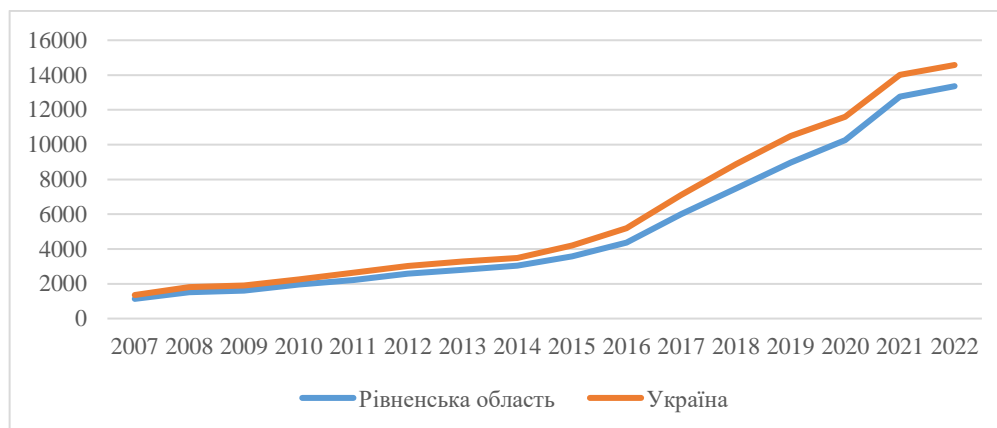
2.2. Соціально-економічні чинники

У сучасних умовах реформування освітньої системи України зростає значення дослідження соціально-економічних чинників, що впливають на формування та розвиток загальної середньої освіти. Освіта є одним із ключових факторів соціального прогресу, національної безпеки та економічного зростання.

Особливу увагу заслуговує вивчення того, як локальні соціально-економічні умови впливають на формування та розвиток загальної середньої освіти. Аналіз соціально-економічних чинників дозволяє визначити сильні та слабкі сторони регіональної освітньої політики, а також сформувати ефективні стратегії для забезпечення рівного доступу до якісної освіти в межах області.

Перш за все для аналізу соціально-економічних умов слід розглянути динаміку середньої заробітної плати населення Рівненської області. З рис. 2.1 помітно, що протягом 2007-2022 років середньомісячна заробітна плата в регіоні поступово зростала. З 1132,71 грн в 2007 році до 13358,0 грн в 2022 році. Слід також відмітити, що поряд з цим відбувалося зростання цін на товари та послуги в регіоні. Але при цьому індекс реальної заробітної плати демонстрував позитивну динаміку [27; 28]. З огляду на дані показники можна говорити, що

доходи населення Рівненської області були достатніми для збереження купівельної спроможності та добробут громадян покращувався (рис.2.1).

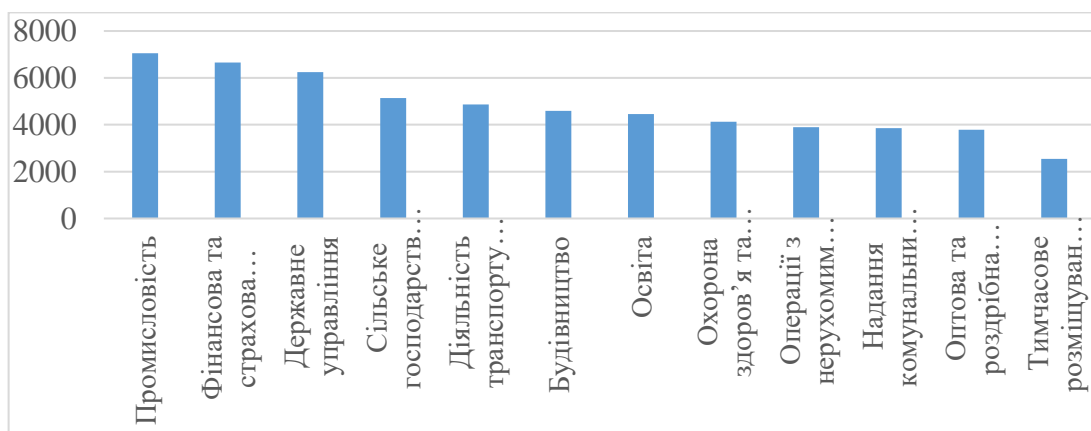

Побудовано автором за дж. [36]

Рис.2.1 Динаміка середньомісячної зарплатної плати в Україні та Рівненській області протягом 2007-2022 років, грн

Проте рівень середньомісячної зарплатної плати в Рівненській області протягом 2007-2022 років був нижчим за значення по Україні, в середньому на 13,9% (рис. 2.1.).

Найвищі середні зарплатні плати фіксувалися в промисловості, фінансовій та страховій діяльності, державному управлінні. Освіта розміщувалася на 7 місці, працівники освітньої сфери отримували в середньому на 36,7% нижчу зарплатну плату, ніж працівники промисловості. Що безперечно є негативним явищем, адже гідний рівень оплати працівників сфери освіти необхідний для якісного навчання учнів (рис. 2.2).

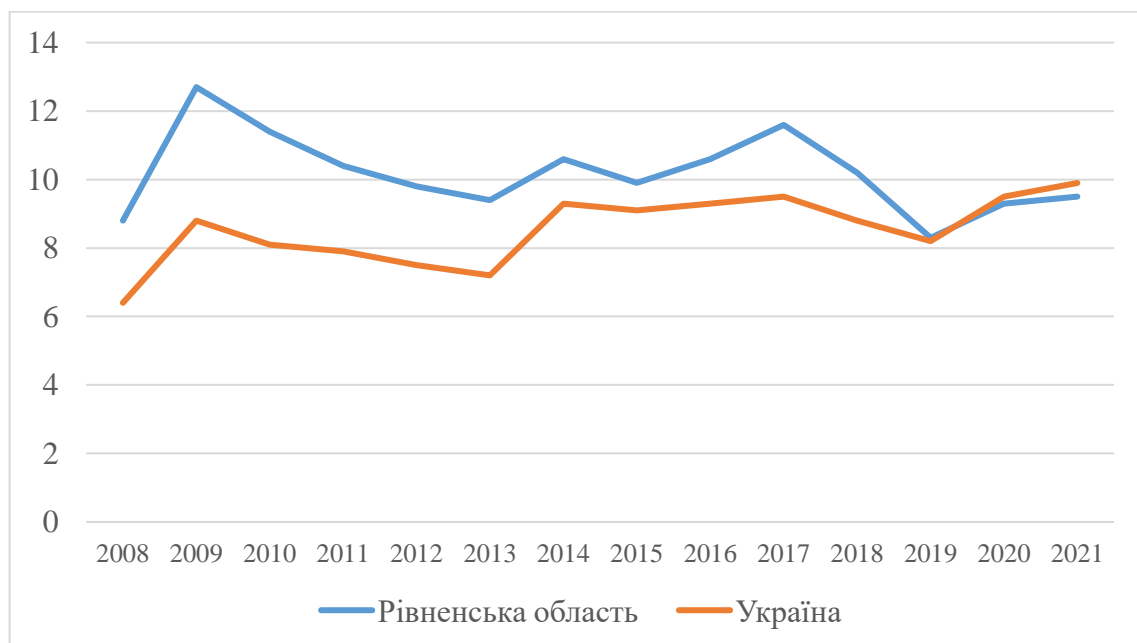

Побудовано автором за дж. [36]

Рис. 2.2 Середні значення середньомісячної зарплатної плати за видами економічної діяльності протягом 2007-2022 років в Рівненській області, грн

Найвища частка зайнятих була в торгівлі – 28,2%, сільському господарстві – 17,1%, промисловості – 13,9% та освіті – 6,8%. Працівників фінансової та страхової діяльності – 0,9%, а в державному управлінні – 4,7% [29]. Зважаючи на дані значення та з рис. 2.1 очевидно, що незначна частка населення отримувала досить високі для регіону середньомісячні заробітні плати. Натомість лєвова частка зайнятого населення Рівненської області була працевлаштована в галузях, що отримували досить невисокі середньомісячні заробітні плати [36].

Рівень безробіття в Рівненській області зазнавав коливання протягом 2008-2021 років, середнє значення становить 10,2%. Найвищим він був у 2009 році та становив 12,7%, потім відбувалося його поступове зниження, а з 2013 по 2017 рік підвищення. Порівняно з середніми показниками по Україні в Рівненській області фіксувався значно вищий рівень безробіття до 2019 року (рис 2.3).

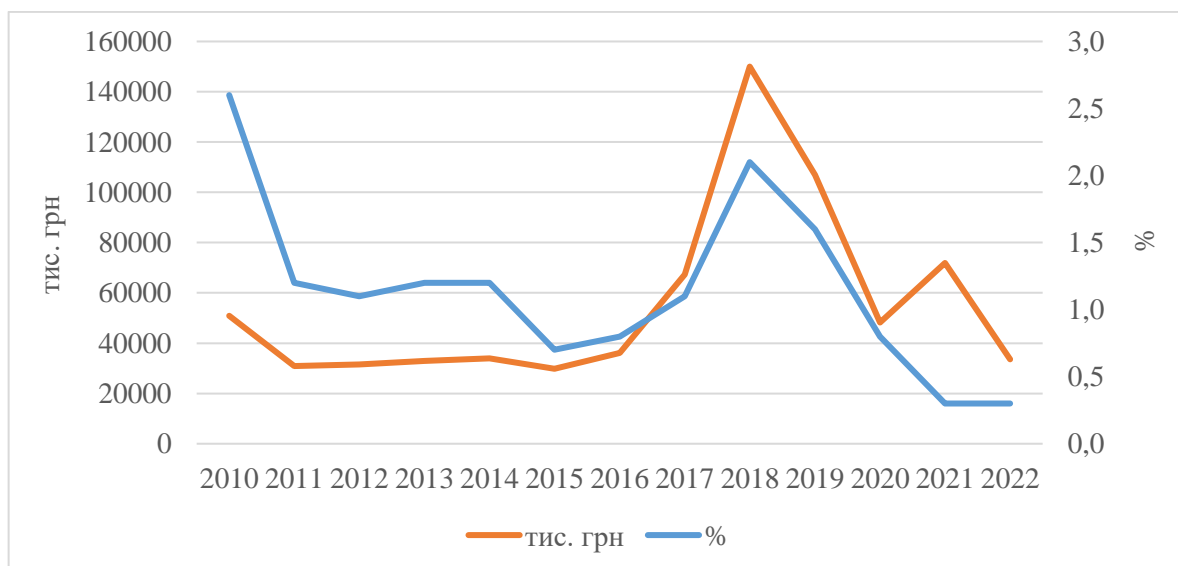
Побудовано автором за дж. [43]

Рис. 2.3 Рівень безробіття населення Рівненської області та України (за методологією МОП) протягом 2008-2020 років, % [43]

З рис. 2.3 зрозуміло, що рівень безробіття в Рівненській області досить значний, що безумовно негативно позначається соціально-економічних умовах регіону.

Порівняння економічних показників Рівненської області та середніх значень по Україні демонструють нам, що регіон не вирізняється значним фінансовим благополуччям на тлі країни, хоч його показники і не говорять про критичну ситуацію в економіці регіону. Отже, можна припустити, що соціально-економічні умови мають дозволяти вивільняти додаткові кошти на фінансування освітньої сфери.

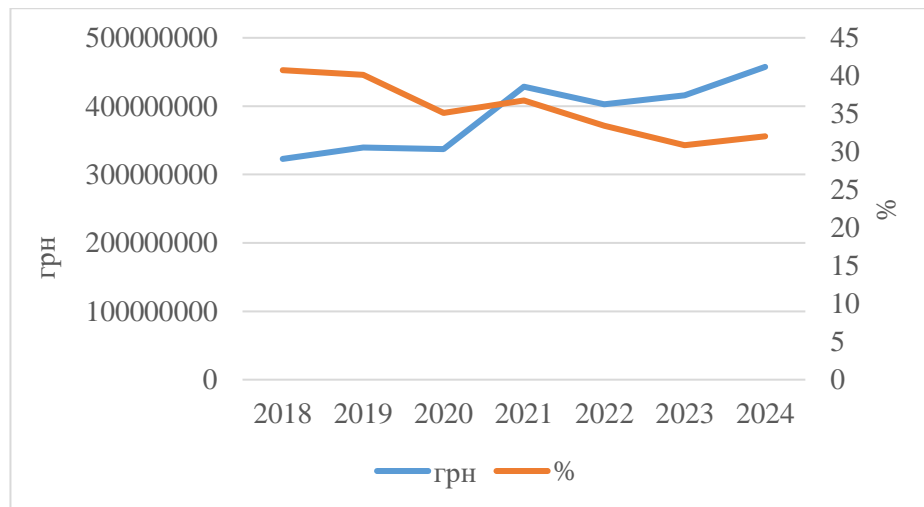
Для оцінки фінансування освіти Рівненської області нами були проаналізовані капітальні інвестиції. Протягом 2010-2022 років загальна середня сума капітальних інвестицій становила 6216966 тис. грн, з них в освіту – 55683,08 тис. грн, що складає 0,9%. Найвищий рівень інвестицій в освіту Рівненської області припав на 2018 рік, а саме 150004 тис. грн, що становить 2,1% від загальних капітальних інвестицій в регіон. Після цього спостерігалось стрімке зниження і вже в 2022 році – 33512 тис. грн або 0,3%. Звісно показники 2022 року можливо пояснити початком повномасштабної російсько-української війни, а тому більшість капітальних інвестицій спрямовувалися на оборонну сферу. Проте з рис. 2.4 стає очевидним, що частка капітальних інвестицій в освіту була найвищою у 2010 році і складала 2,6%, після 2018 року спостерігалось стрімке скорочення. Протягом досліджуваного періоду частка капітальних інвестицій в освіту в середньому становила 1,2%. Тобто завжди була вкрай низькою, що говорить про низький рівень залучення інвестицій в освітню галузь регіону (рис. 2.4).

Побудовано автором за дж. [35]

Рис. 2.4 Капітальні інвестиції в освіту (тис. грн) та частка капітальних інвестицій в освітню сферу (%) Рівненської області протягом 2010-2022 років

Проте інвестиції, це не єдина із складових фінансування освіти, більш важливо оцінити видатки з бюджету регіону та державне фінансування. Динаміка видатків на загальну середню освіту та частка видатків на загальну середню освіту з бюджету Рівненської області протягом 2018-2024 років продемонстрована на рис. 2.5

Побудовано автором за дж. [35]

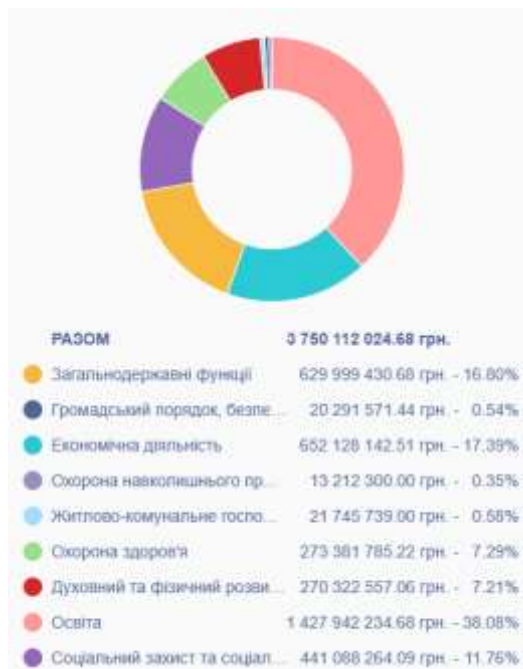
Рис. 2.5 Динаміка видатків на загальну середню освіту (грн) та частка видатків на загальну середню освіту (%) з бюджету Рівненської області протягом 2018-2024 років

З даних рис. 2.5 можна помітити, що протягом 2018-2024 років спостерігалася позитивна динаміка – з 322881051,9 грн в 2018 році до 457469692,6 грн в 2024 році. Тенденція до значного зростання помітна вже з 2020 року, проте початок повномасштабної війни дещо погіршив ситуацію, тому відбулося зниження. Але вже в 2023 році спостерігається зростання фінансування освіти з бюджету Рівненської області.

Але поряд з цим слід звернути увагу на частку видатків на загальну середню освіту від загальних видатків Рівненської області. Як помітно з рис. 2.5, частка навпаки постійно скорочується. Тобто хоч в грошовому еквіваленті

фінансування начебто збільшується, у відсотковому відношенні освіта з кожним роком отримує все менше з бюджету регіону (рис. 2.5).

У структурі видатків з бюджету Рівненської області на освіту припадало 38,08%, що становить найбільшу його частину (рис. 2.6).

Побудовано автором за дж. [34]

Рис. 2.6 Структура видатків з бюджету Рівненської області в 2024 році

З видатків на освіту левову частку становить фінансування загальної середньої освіти, а саме 32,04% (рис. 2.7).

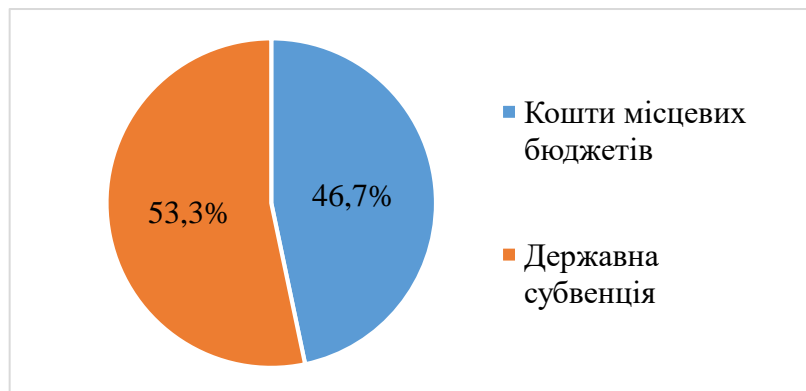

Побудовано автором за дж. [34]

Рис. 2.7 Структура видатків на освіту Рівненської області в 2024 році

Головними джерелами фінансування загальної середньої освіти Рівненської області є місцевий бюджет та субвенція, тобто кошти з державного бюджету, які передаються місцевим бюджетам для виконання певних цільових програм або функцій, визначених державою, в даному випадку на освітню сферу.

З рис. 2.8 помітно, що 53,3% фінансових надходжень в освіту Рівненської області становить саме державна субвенція, а 46,7%, це кошти місцевого бюджету.

Побудовано автором за дж. [35]

Рис. 2.8 Джерело фінансових надходжень в загальну середню освіту Рівненської області в 2024 році, %

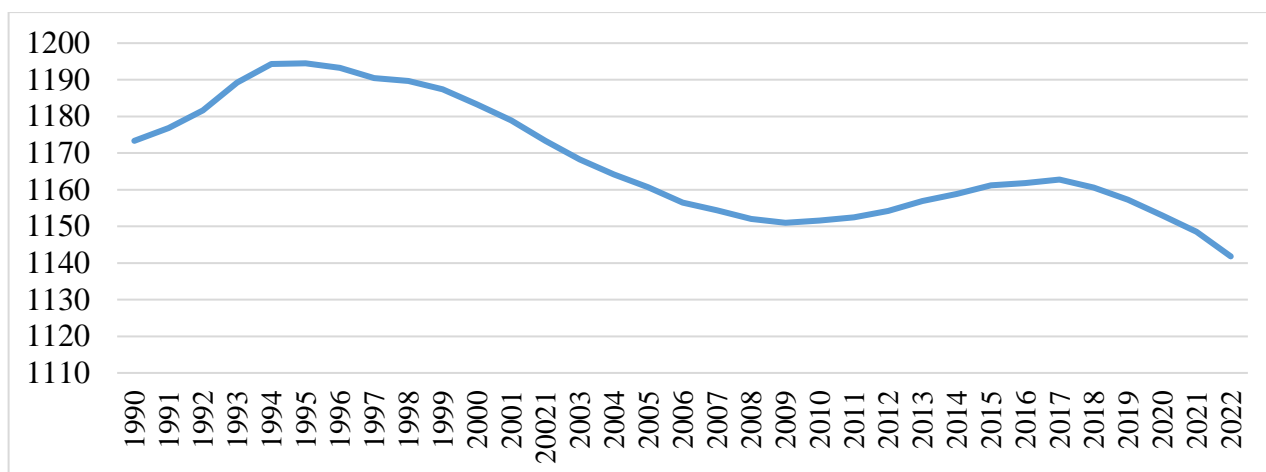
Отже, в Рівненській області сформовані умови, за яких населення порівняно з середньо-державними показниками є недостатньо фінансово забезпеченим, адже отримує нижчий рівень заробітної плати. А також у високооплачуваних галузях задіяна не значна частка населення. Вагомим недоліком виступає високий рівень безробіття населення регіону. У фінансуванні освітньої сфери Рівненської області переважає державна субвенція. Місцевий бюджет також забезпечує вагому частину фінансування загальної середньої освіти регіону, крім того левову частку видатків з бюджету області направляється саме на освіту. З чого можна говорити, що керівництво Рівненської області прикладає зусиль для підтримання рівня та розвитку освітньої сфери. Але при цьому частка видатків з бюджету в освіту з кожним роком скорочується. Капітальні інвестиції в освіту регіону постійно знижуються, що звісно негативно позначається на фінансовому забезпеченні освіти і закладів загальної освіти зокрема.

Тож можна говорити, що соціально-економічні чинники, такі як рівень середньої заробітної плати, рівень безробіття, частка видатків в освіту з бюджету, капітальні інвестиції мають досить негативний вплив на формування та розвиток середньої загальної освіти Рівненської області, адже демонструють негативні тенденції. Але при цьому найбільша частка з місцевого бюджету Рівненської області направлена саме на освіту і зокрема на загальну середню освіту. Тому можна говорити, що соціально-економічні умови в регіоні дозволяють функціонувати загальній середній освіті, але для її успішного розвитку необхідне подолання економічних перешкод.

2.3. Демографічні та розселенські чинники

Розвиток системи загальної середньої освіти тісно пов'язаний із демографічною ситуацією та особливостями розселення населення. У Рівненській області, як і в інших регіонах України, кількість і структура населення, рівень урбанізації, густота заселення територій, міграційні процеси суттєво впливають на мережу шкіл, наповнюваність класів, кадрове забезпечення та доступність освітніх послуг.

Протягом 1990-2022 років відбувалося коливання чисельності населення регіону. З 1990 по 1995 спостерігалось зростання, яке змінилося плавним спадом до 2012 року. З 2013 по 2018 рік чисельність населення Рівненської області знову почала зростати, проте не досягла показників 1995 року – 1194,5 тис. осіб. Натомість відбулося знову зменшення і вже в 2022 році чисельність населення регіону становила 1141,8 тис. осіб. Якщо порівняти піковий рік та останній рік досліджуваного періоду, то скорочення становить 52,7 тис осіб або 4,4% (рис. 2.9).

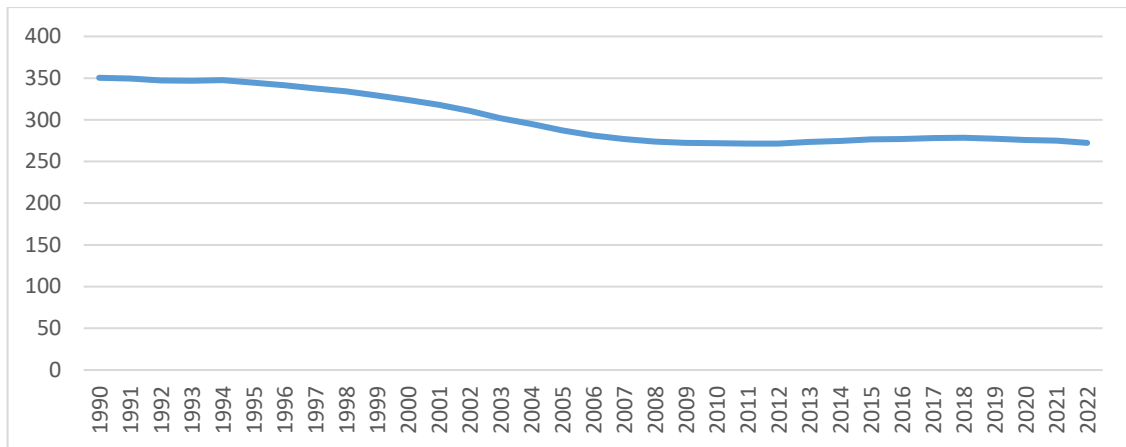
Побудовано автором за дж. [31]

Рис. 2.9 Динаміка чисельності населення Рівненської області протягом 1990-2022 років, тис. осіб

Порівняно із загальнодержавними показниками спад незначний, адже найбільша кількість населення України фіксувалася в 1993 році – 52244,1 тис. осіб, а в 2022 році – 41167,3 тис. осіб, тобто скорочення на 11076,8 тис. осіб або 21,2%. Тому можна сказати, що населення Рівненської області хоч і скорочується, але не значними темпами порівняно з іншими регіонами держави [31].

Крім загальної чисельності населення для дослідження закладів загальної середньої освіти важливо оцінити кількість дітей дошкільного та шкільного віку. Протягом 1990-2022 років в Рівненській області спостерігалось зменшення чисельності дітей. Плавний спад притаманний для 1990-2012 років, на 78,9 тис. осіб або 22,5%. Починаючи з 2013 року кількість дітей почала зростати, але останні три роки досліджуваного періоду знову фіксувалося зменшення чисельності населення віком 0-17 років. В 2022 році становило 272,5 тис. осіб, що порівняно 1990 роком зменшилося на 77,9 тис. осіб або 22,2%.

Тобто чисельність дітей дошкільного та шкільного віку в Рівненській області зазнала скорочення, що безумовно негативно позначається на заповнюваності класів закладів загальної середньої освіти регіону (рис. 2.10).

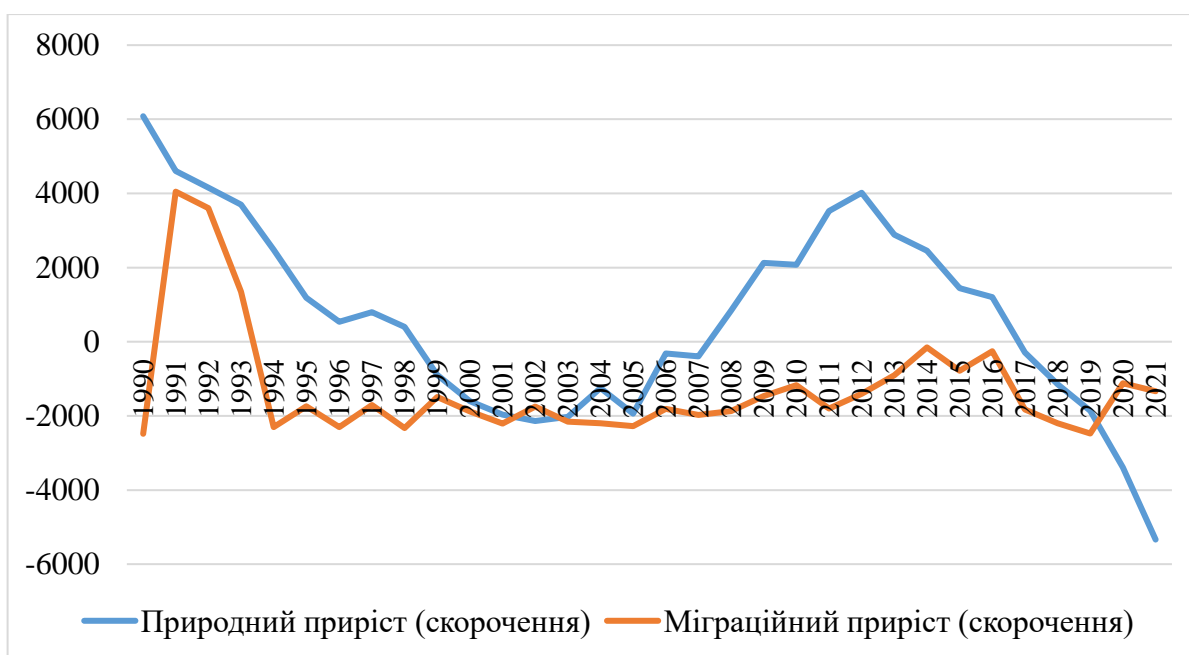

Побудовано автором за дж. [31]

Рис. 2.10 Динаміка чисельності населення віком 0-17 років в Рівненській області протягом 1990-2022 років , тис. осіб

Природний приріст був позитивним в Рівненській області з 1990 по 1998 рік та з 2008 по 2016 рік. Найвище значення притаманне для 1990 року – 6082 осіб, а найменше для 2007 року – 397 осіб. Натомість протягом 1999-2007 років та 2017-2022 років природний приріст демонстрував негативні значення. Найвище в 2021 році – 5337 осіб, найменше в 2008 році – -289 осіб.

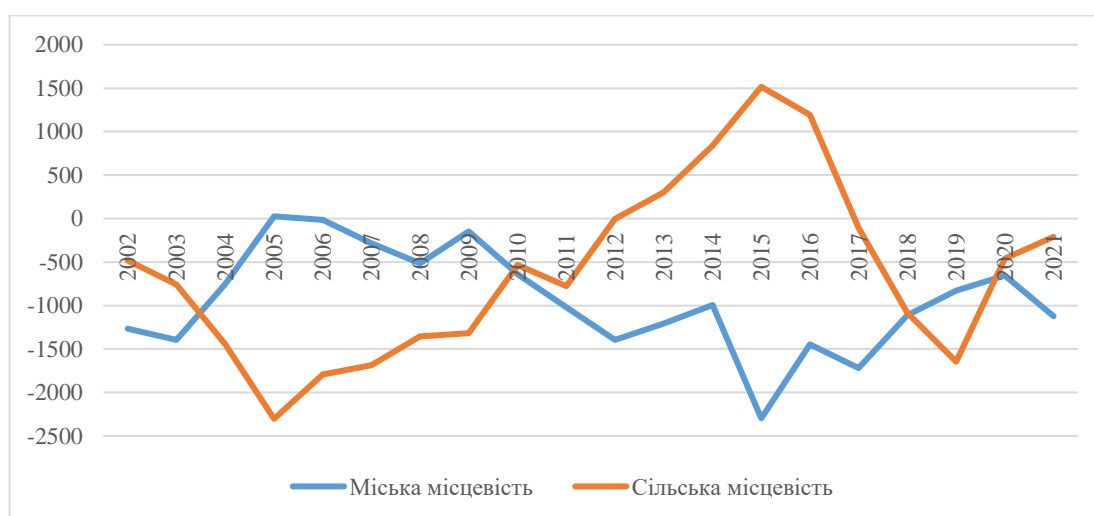
Міграційний приріст в Рівненській області протягом 1990-2021 років був в більшості негативний. Позитивні значення спостерігалися лише в 1991, 1992 та 1994 роках, що свідчить про виїзд населення за межі регіону. При цьому найбільше мігрували за межі Рівненської області в 1990 році, а саме – 2484 осіб. Водночас за рахунок природного приросту населення скорочувалося незначними темпами. Останні роки досліджуваного періоду свідчать про скорочення населення як з природних причин, так і за рахунок міграції (рис. 2.11).

Побудовано автором за дж. [31]

Рис. 2.11 Природний та міграційний приріст (скорочення) в Рівненській області протягом 1990-2021 років, осіб

Дані міграційного руху за типом місцевості свідчать, що протягом 2002-2010 років для населення Рівненської області було притаманно залишати саме сільську місцевість та більше переїздити в міста. Натомість з 2011 по 2017 рік було характерно позитивних міграційний рух населення саме для сільської місцевості. З 2018 по 2021 рік фіксувалося міграційне скорочення населення з обох типів місцевості, але переважали виїзди саме з міських територій (рис. 2.12).

Побудовано автором за дж. [31]

Рис. 2.12 Міграційний рух населення за типом місцевості в Рівненській області протягом 2002-2021 років, осіб

Урбанізованість Рівненської області становить 47,2%. Подібна міграційна динаміка лише підтверджує, що більша частина населення регіону проживає в сільській місцевості та міграція з неї не є переважаючою [59].

З огляду на дані рис. 2.12 можна стверджувати, що для Рівненської області притаманна більша міграція з міст. Отже можна припустити, що заклади загальної середньої освіти в селах хоч і втрачають учнів, проте незначними темпами, а тому наповнюваність класів залишається більш-менш стабільною, що дає змогу зберігати мережу закладів загальної середньої освіти в сільській місцевості. Але поряд з цим протягом досліджуваного періоду природний та міграційний приріст часто демонстрували негативну динаміку, тому населення Рівненської області скорочується, хоч і незначними темпами порівняно з загальнодержавними показниками (рис. 2.12).

Щільність населення Рівненської області складає 56,9 осіб/км². Найвища вона в Рівненському районі – 100,7 осіб/км², що можна пояснити наявністю на його території обласного центру міста Рівне та міст Березне, Костопіль, Здолбунів. А найнижча щільність населення притаманна Вараському районі, що пояснюється наявністю лише одного міста з населенням 50 000 осіб та фізико-географічним розміщенням району в лісистій та болотистій місцевості (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 Чисельність, щільність населення та площа районів Рівненської області

Район	Чисельність населення, осіб	Площа, км ²	Щільність населення, осіб/км ²
Область	1141784	20051,0	56,9
Вараський	138118	7217,6	19,1
Дубенський	165911	3295,2	50,3
Рівненський	625543	6213,7	100,7
Сарненський	212212	3324,5	63,8

Складено автором за дж. [61]

Аналіз демографічних та розселенських чинників дає змогу зробити висновок, що населення Рівненської області поступово скорочується. Також пропорційно знижується кількість дітей дошкільного та шкільного віку. Звісно дана тенденція негативно позначиться на формуванні та розвитку загальної середньої освіти регіону, адже може призвести до зниження наповнюваності класів та закритті закладів освіти. Погіршити ситуацію здатний і міграційний рух населення, що демонструє негативну динаміку останніми роками. Проблематичною для області є і щільність населення, особливо для Вараського району. Для повноцінного розвитку мережі закладів освіти необхідна їх доступність для учнів, що важко організувати за значного розпорошення населення по території, тому є потреба в оптимізації мережі шкіл і забезпеченні транспортної логістики

Як підсумок можна сказати, що демографічні й розселенські чинники Рівненщини створюють як виклики, так і можливості для планування розвитку загальної середньої освіти на регіональному рівні.

Висновки до розділу 2

Історичні, природно-географічні, соціально-економічні, демографічні та розселенські чинники мають визначальний вплив на формування, розвиток і сучасний стан мережі закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) Рівненської області. Історія регіону зумовила нерівномірність розвитку ЗЗСО. Особливо активне шкільне будівництво відбувалося в другій половині ХХ століття, що забезпечило основу сучасної інфраструктури. Водночас природні особливості, такі як заболоченість півночі та сприятливі умови для проживання на півдні, призвели до різної щільності населення, що своєю чергою, вплинуло на щільність шкільної мережі.

У теперішніх умовах регіон стикається з низкою викликів: зменшенням кількості населення, особливо дітей шкільного віку, зростанням рівня безробіття, відтоком працездатного населення, а також обмеженими фінансовими ресурсами. Попри те, що освіта залишається одним із головних напрямів фінансування з обласного бюджету, частка видатків поступово знижується, а капітальні інвестиції скорочуються. Це створює загрозу для стабільного функціонування та розвитку освітніх закладів, особливо в малих селах і районах із низькою щільністю населення.

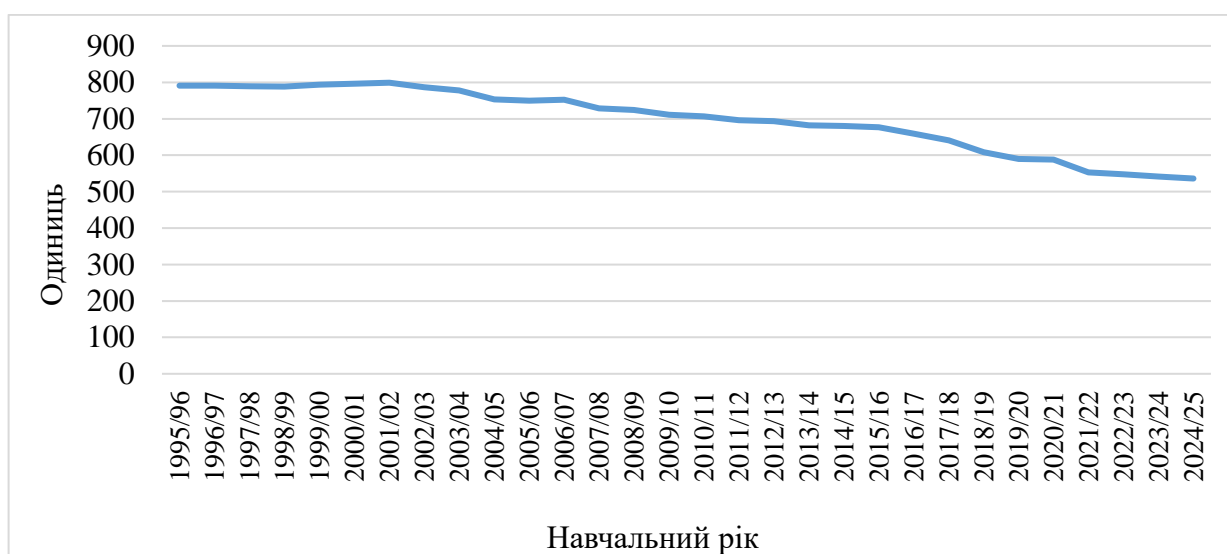
У таких умовах надзвичайно актуальним є перегляд підходів до організації освітньої мережі. З одного боку оптимізація й укрупнення закладів, з іншого забезпечення доступності освіти шляхом розвитку логістики та транспорту. Водночас соціально-економічні обмеження не дають змоги реалізувати реформи в повному обсязі без додаткової підтримки держави чи інноваційних підходів до управління ресурсами.

Таким чином, регіональна освітня політика має бути адаптивною, враховувати як історично сформовані особливості, так і сучасні демографічні та економічні реалії. Лише за таких умов можливо зберегти доступність якісної загальної середньої освіти Рівненської області, незалежно від місця їх проживання.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Освітня мережа Рівненської області: кількісні та якісні характеристики

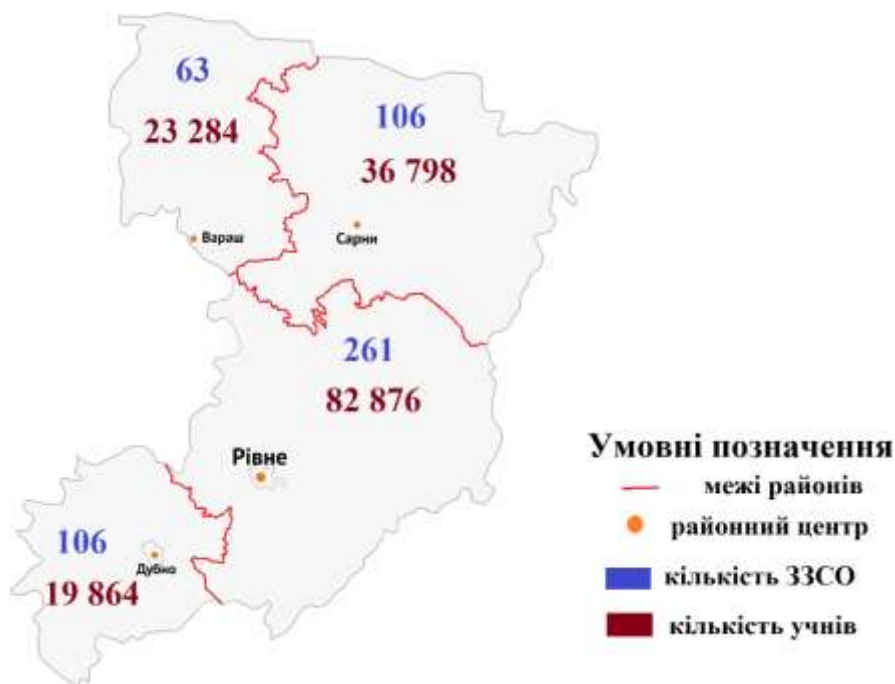
В Рівненській області протягом 1995-2025 років відбувалося поступове скорочення кількості закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). За даними Головного управління статистики у Рівненській області в 1995/1996 навчальному році (н.р.) нараховувалося 791 ЗЗСО, а в 2024/2025 н.р. – 536. Тобто відбулося скорочення на 255 закладів, що становить 32,2% (рис. 3.1).

Побудовано автором за дж. [8]

Рис. 3.1 Кількість закладів загальної середньої освіти в Рівненській області
протягом 1995-2025 років, одиниць

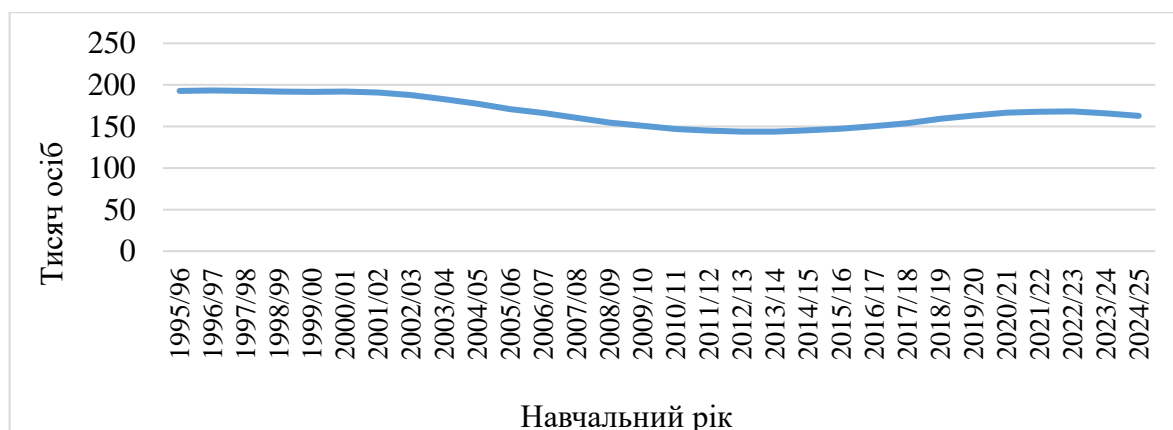
Найбільша кількість зафіксована в Рівненському районі – 261, Сарненському та Дубенському по 106, найменша кількість у Вараському районі – 63 (рис. 3.2).

Побудовано автором за дж. [8]

Рис. 3.2 Кількість ЗЗСО та учнів в районах Рівненської області на початок 2024/25 н.р.

Кількість учнів у ЗЗСО Рівненської області зазнала коливання протягом 1995-2025 років. З 1995/1996 н.р. відбувалося поступове зниження до 2015/2016 н.р. на 23,4%. Починаючи з 2016-2017 н.р та закінчуючи 2022/2023 н.р. помітне зростання кількості учнів на 10,6%. Після початку повномасштабного вторгнення знову спостерігається скорочення кількості учнів, що безперечно пов'язано із природним та механічним рухом населення (рис. 3.3, додаток А).

Побудовано автором за дж. [8]

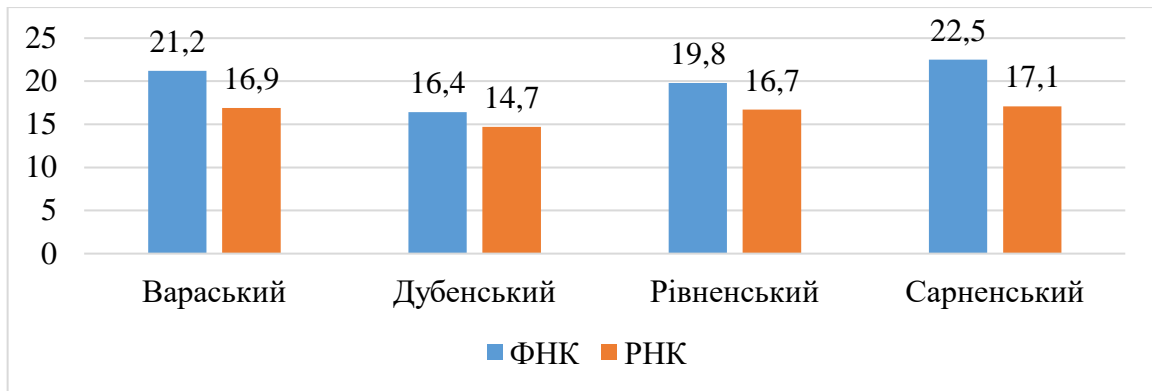
Рис. 3.3 Кількість учнів у закладах загальної середньої освіти в Рівненській області протягом 1995-2025 років, тис. осіб

Згідно рис. 3.2 найбільша кількість учнів навчається в ЗЗСО Рівненського району – 82 876 осіб, Сарненському – 36 798 осіб, Вараському – 23 284 осіб, Дубенському – 19 864 особи.

З рис. 3.2 помітно, що для Рівненського району притаманна найгустіша мережа ЗЗСО в Рівненській області. Але і кількість учнів найбільша, що звісно пояснюється наявністю обласного центру та в цілому вищою щільністю населення. Вараський район незважаючи на низьку щільність населення та порівняно малу кількість ЗЗСО має значну кількість здобувачів освіти. Натомість в Дубенському районі ситуація відмінна, а саме на досить густу мережу ЗЗСО кількість учнів найменша у районі.

Тому необхідно проаналізувати фактичні та розрахункову наповнюваність класів. Фактична наповнюваність класів (ФНК), це реальна кількість учнів, яка навчається в одному класі на певну дату, як правило на початок навчального року. Розрахункова наповнюваність класів (РНК), це показник, який використовується для планування та фінансування освітньої мережі. Використовується для розподілу освітньої субвенції з державного бюджету. Різниця між фактичною та розрахунковою наповнюваністю свідчить про ефективність використання ресурсів у системі освіти. Якщо фактична наповнюваність суттєво нижча за розрахункову, це означає, що мережа закладів освіти розгалужена, але класи малокомплектні, що може свідчити про нерациональне використання бюджетних коштів або про демографічний спад.

З рис. 3.4 помітно, що у всіх районах Рівненської області ФНК вища за РНК. Тому можна припустити, що в регіоні класи наповненні та державна субвенція використовується раціонально. Найвища ФНК в Сарненському районі 22,5 учнів/клас, а найнижча у Дубенському 16,4 учнів/клас (рис. 3.5, додаток Б).

Побудовано автором за дж. [46]

Рис. 3.4 Фактична та розрахункова наповнюваність класів по районах Рівненської області, учнів/клас

В розрізі територіальних громад (ТГ) районів Рівненської області відсутнє перевищення РНК над ФНК у Вараському та Сарненському районах, отже класи наповнені достатньо. У Дубенському районі сільські ТГ мають значне перевищення, що свідчить про малокомплектні класи. Це Вербська, Крупецька, Семибудівська, Тараканівська. В Рівненському районі до таких ТГ належать Білокриницька, Великомежиріцька, Головинська, Малинська сільські та селищна Гошанська (додаток Б).

Отже, розподіл закладів освіти та учнів за районами області є нерівномірним і відображає просторові особливості регіону. Найгустіша освітня мережа та найбільша кількість учнів зосереджена в Рівненському районі, що пояснюється наявністю обласного центру й високою щільністю населення. Натомість Вараський район, незважаючи на невелику кількість ЗЗСО та низьку щільність населення, демонструє значну наповнюваність класів, що свідчить про ефективне укрупнення шкільної мережі. У Дубенському районі спостерігається зворотна ситуація: розгалужена сітка закладів при відносно малій кількості учнів вказує на наявність малокомплектних шкіл і низьку ефективність використання ресурсів.

Порівняння ФНК та РНК підтверджує цю тенденцію. У більшості районів фактична наповнюваність перевищує розрахункову, що свідчить про достатню наповненість класів і раціональне використання освітньої субвенції. Найвищу ефективність у цьому аспекті демонструють Вараський і Сарненський райони.

Водночас у Дубенському районі, особливо в сільських територіальних громадах, зафіксовано значне перевищення розрахункової наповнюваності над фактичною, що сигналізує про потребу в подальшій оптимізації мережі ЗЗСО.

Таким чином, освітня система Рівненської області перебуває в стані змін, що спричинені як зовнішніми викликами, так і внутрішніми структурними проблемами. Раціоналізація освітньої мережі, особливо в районах з низькою наповнюваністю класів, має стати одним із пріоритетів регіональної освітньої політики, спрямованої на забезпечення рівного доступу до якісної освіти та ефективного використання бюджетних коштів.

3.2. Основні проблеми розвитку загальної середньої освіти регіону

Першочерговою проблемою розвитку закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) Рівненської області є скорочення населення, зокрема дітей шкільного віку. Що безпосередньо впливає на кількість учнів у класах і поступове зниження цього значення призводить до виникнення малокомплектних шкіл (додаток Б).

Розв'язанням проблеми наповнюваності класів пов'язане з необхідністю підвищення народжуваності в регіоні в майбутньому. Але це діє на перспективу, натомість виходячи із ситуації, що склалася станом на 2025 рік необхідна оптимізація ЗЗСО, а саме закриття шкіл, де фактична наповнюваність нижча за розрахункову. Тобто класи малокомплектні, а це веде до нераціонального використання ресурсів.

Але розв'язання цієї проблематики пов'язане з іншою, а саме інфраструктурою, адже для задоволення потреб всіх дітей регіону в загальній середній освіті необхідно забезпечити якісним транспортом та дорожнім покриттям. На жаль, часто сільські дороги не відремонтовані, а тому доїзд до опорних закладів освіти є утрудненим. Також в сільських районах школи часто функціонують у застарілих будівлях, з обмеженим доступом до сучасних засобів навчання, нестачею комп'ютерної техніки, мультимедійного обладнання, лабораторного приладдя. Через це діти мають нерівні стартові можливості порівняно з учнями міських шкіл. Крім того, не всі школи забезпечують

комфортні умови перебування для дітей з особливими освітніми потребами, що суперечить принципам інклюзії [17].

Проте закриття малокомплектних ЗЗСО в перспективі має вивільнити кошти, що нині не раціонально використовуються. А тому виникне можливість у вдосконаленні навчального простору та закупівлі шкільних автобусів.

Поряд з цим для Рівненської області, як і для всіх регіонів України, гостро стоїть питання кадрового забезпечення ЗЗСО. У сільських школах відчувається нестача кваліфікованих педагогів, особливо з точних наук (фізика, інформатика, математика), іноземних мов і профільних дисциплін. Молоді фахівці не охоче їдуть у віддалені громади через відсутність житла, слабку інфраструктуру і нижчий рівень заробітної плати. Водночас значна частина педагогів, це особи передпенсійного або пенсійного віку, що зумовлює проблему кадрового оновлення системи. Безперечно укрупнення шкіл має усунути певну диспропорцію у кадровому забезпеченні, адже часто у малокомплектних сільських школах кількість працівників висока. Наприклад, у Семидубівському ліцеї Дубенського району 190 учнів та 52 працівника, тобто один працівник на 3,6 учнів [51]. Це безперечно веде до значних витрат на оплату праці, отже не раціонального використання коштів. Натомість створення шкіл із значним наповненням дасть змогу виплачувати вищу заробітну плату педагогам. Здійснити це можливо через фінансову автономію шкіл згідно Закону України «Про освіту» [12].

Крім того, фінансова автономія ЗЗСО може усунути проблему із застарілим обладнанням лабораторій, кабінетів інформатики, недостатності підручників або облаштування інклюзивного простору. Адже керівництво закладу освіти самостійно прийматиме рішення про направлення коштів на необхідний напрямок, що в перспективі дозволить залучити фінансові ресурси саме в необхідні напрямки [49, с. 27].

Станом на 2025 рік лише в трьох громадах Рівненської області запроваджена фінансова автономія закладів освіти. Це Малолубащаська, Зорянська, та

Березнівська Рівненського району. Тобто реформування загальної середньої освіти Рівненщини в цьому напрямку лише розпочато [7].

Отже, розвиток загальної середньої освіти в Рівненській області стикається з низкою системних проблем, що мають як демографічне, так і організаційне підґрунтя. Поступове скорочення чисельності учнів, зумовлене природним спадом населення та міграційними процесами, веде до зменшення наповнюваності класів, особливо у сільській місцевості.

Існує виражений дисбаланс у територіальному розподілі як учнів, так і закладів освіти, що свідчить про нерівномірність розвитку освітньої мережі. На цьому тлі особливо відчутною є кадрова проблема: нестача кваліфікованих педагогів у віддалених громадах, «старіння» кадрів та низька мотивація молодих спеціалістів працювати у сільських школах. До цього додається ще один чинник освітньої нерівності, а саме відставання матеріально-технічної бази сільських ЗЗСО, відсутність сучасного обладнання та інклюзивного середовища.

Хоча в окремих громадах, як-от у Вараському районі, вдається ефективно оптимізувати освітню мережу, більшість територій все ще потребують комплексного перегляду підходів до управління мережею закладів, фінансуванням, транспортною доступністю та якістю освітніх послуг. Всі ці чинники свідчать про необхідність поглиблення реформ та посилення стратегічного планування у сфері освіти з урахуванням як соціально-економічних, так і демографічних реалій області.

3.3. Сучасні підходи до реформування загальної середньої освіти регіону в рамках концепції «Нова українська школа»

«Нова українська школа» (НУШ) – це частина Державного стандарту початкової освіти [44]. В 2017/2018 навчальному році у державі було обрано 100 закладів загальної середньої освіти, що мали вперше готувати першокласників за принципами нової концепції. Такі школи називалися «пілотними» та саме ці заклади мали освоїти особливості нового стандарту, запровадити його і в

подальшому поділитися досвідом з іншими ЗЗСО. В Рівненській області було обрано 7 шкіл, що стали пілотними:

1. Краснопільська загальноосвітня школа I-III ступенів Краснопільської селищної ради;
2. Рівненська загальноосвітня школа I-III ступенів № 11 Рівненської міської ради;
3. Рівненська загальноосвітня школа I-III ступенів № 1 імені Володимира Короленка Рівненської міської ради;
4. Дубенська загальноосвітня школа I-III ступенів № 1 Лубенської міської ради Рівненської області;
5. Великоомелянський ліцей Великоомелянської сільської ради Рівненського району Рівненської області;
6. Загальноосвітня школа I-III ступенів № 18 Рівненської міської ради;
7. Опорний заклад «Рокитнівський ліцей № 3» Рокитнівської селищної ради [61].

В подальші навчальні роки всі ЗЗСО Рівненської області впроваджували НУШ в початкову освіту, що передбачало розвиток в учнів ключових компетентностей, таких як вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною, якщо вона відрізняється від державної, математична, природнича, інноваційна, екологічна, інформаційно-комунікаційна, громадська та соціальна, культурна, компетентність, підприємливість та фінансова грамотність, а також розвиток навичок навчатися протягом всього життя. Головною метою такого навчання стало, щоб учні отримували знання із задоволенням та вміли їх застосовувати в подальшому.

В школах Рівненщини було запроваджено інтегроване навчання, тобто предмети об'єднували в тематичні блоки для формування цілісного бачення світу. Також змінився підхід до оцінювання, воно стало формувальним, без порівняння з успіхами однокласників, а натомість оцінювався прогрес кожної дитини окремо. Переобладнувався навчальний простір, а саме нові меблі, техніка, можливість для групової, індивідуальної та творчої роботи, акцент на

доступність, комфорт і мобільність простору. Проголошувався дитиноцентризм, тобто у центрі навчального процесу дитина та її потреби, де учнів заохочують висловлювати свою думку, розвивати індивідуальні здібності. Що дозволяє створити безпечне та доброзичливе освітнє середовище. Також змінилася роль вчителя, від авторитарно підходу відійшли, натомість вчитель став не лише джерелом знань, а тренером, ментором і фасилітатором. Для цього всі вчителі молодших класів пройшли підвищення кваліфікації від Міністерства освіти і науки України [41].

В 2020/2021 навчальному році учні «пілотних» ЗЗСО перейшли до середньої ланки, тобто у п'ятий клас, що передбачало оновлення підручників та проходження курсів підвищення кваліфікації вчителями-предметниками. Вже в 2021/2022 навчальному році всі учні п'ятих класів ЗЗСО Рівненської області навчалися за концепцією НУШ, а тому було проведено ще масштабнішу підготовку педагогів, переобладнання навчального простору середньої ланки, оновлення обладнання [45].

Надалі активно відбувається підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема через участь у сертифікованих онлайн-курсах, тренінгах і методичних сесіях. Вчителі початкової школи вже повністю перейшли на нову методологію викладання, вчителі базової школи поступово впроваджують інноваційні методи в межах чинних стандартів. У фокусі також питання академічної свободи педагога та впровадження нової культури оцінювання, яка передбачає формувальне оцінювання та розвиток самооцінки учня.

У межах впровадження освітньої реформи, визначеної концепцією НУШ, Рівненська область активно здійснює трансформацію системи загальної середньої освіти відповідно до нових державних стандартів, ціннісних орієнтирів і підходів до навчання. Основна мета цієї реформи створення школи, що забезпечує всебічний розвиток дитини, формує ключові компетентності XXI століття, забезпечує рівний доступ до якісної освіти незалежно від місця проживання.

Одним із ключових напрямів реалізації НУШ у Рівненській області є оновлення змісту освіти. У навчальних закладах впроваджуються нові державні стандарти початкової та базової середньої освіти, орієнтовані на діяльнісний, компетентнісний і особистісно-орієнтований підходи до навчання. Уроки стають більш інтерактивними, учні залучаються до роботи в групах, проєктної діяльності, критичного мислення. Розвиваються наскрізні навички, уміння співпрацювати, аргументувати власну думку, вирішувати проблеми. В початковій школі зважаючи на вікові особливості здобувачів освіти провідною діяльністю через яку відбувається засвоєння знань, умінь та навичок стала гра

Велика увага приділяється модернізації освітнього середовища. У школах Рівненщини створюються комфортні та безпечні навчальні простори: нові меблі, зони для гри, відпочинку, інтерактивні панелі, комп'ютерне обладнання. Школи-учасники проєкту «Спроможна школа для кращих результатів» отримали кошти на оновлення матеріально-технічної бази, покращення інфраструктури, енергомодернізацію будівель, цими ЗЗСО стали Оженинський ліцей імені Т.Г. Шевченка Острозької міської ради, Немовицька ЗОШ І-ІІІ ступенів Немовицької сільської ради та Дубровицький ліцей Дубровицької міської ради [48].

Одним із сучасних підходів є оптимізація мережі закладів освіти в межах концепції НУШ є створення у громадах області профільних ліцеїв, у тому числі опорних шкіл, що здатні забезпечити якісну базову та старшу освіту, а також підвезення учнів із віддалених населених пунктів. Цей підхід сприяє раціональному використанню ресурсів та гарантує кращу якість навчального процесу. Станом на 2024/2025 навчальний рік в Рівненській області створено 53 опорні ЗЗСО [26].

Значна увага також приділяється розвитку інклюзивної освіти. У школах Рівненської області поступово впроваджуються інклюзивні класи, розширюється мережа ресурсних центрів, залучаються асистенти вчителя для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. В 2024/2025 навчальному році в регіоні інклюзивне навчання для дітей з особливими освітніми потребами було організовано в 383 ЗЗСО, створено 1633 інклюзивні класи в яких навчалось 2302

учні. Для підтримки освітнього процесу в таких класах працювало 1537 асистентів вчителів [25]. Для якісного впровадження інклюзивної освіти в регіоні, підтримки закладів освіти та здобувачів освіти з особливими освітніми потребами на території Рівненщини працює 29 інклюзивно-ресурсні центри [46].

Важливим напрямом є цифровізація освіти. Після пандемії COVID-19 і в умовах війни особливої актуальності набуло забезпечення дистанційного доступу до навчання. У громадах області реалізуються програми забезпечення учнів і вчителів ноутбуками, покращується доступ до інтернету в сільських школах, використовуються онлайн-платформи для навчання (Google Classroom, Всеукраїнська школа онлайн, Moodle тощо) [39].

Отже, реформування загальної середньої освіти в Рівненській області в рамках НУШ відбувається комплексно та системно: від змісту і методик навчання до інфраструктури, цифрових рішень, кадрового забезпечення та управлінської автономії шкіл. Усе це спрямовано на формування інноваційної, гнучкої та якісної освіти, здатної відповідати викликам сучасного світу й потребам кожної дитини.

Висновки до розділу 3

Мережа закладів загальної середньої освіти Рівненської області характеризується нерівномірністю. Найбільша кількість шкіл та учнів зосереджена в Рівненському районі. Натомість Вараський район демонструє значну наповнюваність класів, що свідчить про ефективне укрупнення шкільної мережі. У Дубенському районі спостерігається зворотна ситуація: розгалужена сітка закладів при відносно малій кількості учнів вказує на наявність малокомплектних шкіл і низьку ефективність використання ресурсів.

Розвиток загальної середньої освіти в Рівненській області стикається з низкою системних проблем, що мають як демографічне, економічне і організаційне підґрунтя. Поступове скорочення чисельності учнів, зумовлене природним спадом населення та міграційними процесами, веде до зменшення наповнюваності класів, особливо у сільській місцевості. До цього додається ще один чинник освітньої нерівності, а саме відставання матеріально-технічної бази сільських ЗЗСО, відсутність сучасного обладнання та інклюзивного середовища.

Реформування освітньої мережі, особливо в районах з низькою наповнюваністю класів, має стати одним із пріоритетів регіональної освітньої політики, спрямованої на забезпечення рівного доступу до якісної освіти та ефективного використання бюджетних коштів.

Впровадження концепції НУШ в Рівненській області відбувається комплексно та системно. Від змісту і методик навчання до інфраструктури, цифрових рішень, кадрового забезпечення та управлінської автономії шкіл. Усе це спрямовано на формування інноваційної, гнучкої та якісної освіти, здатної відповідати викликам сучасного світу й потребам кожної дитини.

РОЗДІЛ 4. ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ

4.1. Вивчення сучасних проблем загальної середньої освіти в основній школі

Основна школа – це друга ступінь загальної середньої освіти в Україні, яка охоплює 5–9 класи (або вік дітей приблизно від 10 до 15 років). Вона слідує за початковою школою (1–4 класи) і передує профільній старшій школі (10–11 класи) [13].

В основній школі важливо поглибити знання учнів із базових навчальних дисциплін, сприяти формуванню ключових компетентностей, таких як критичне мислення, вміння працювати в команді, цифрова грамотність, підготувати учнів до свідомого вибору майбутньої освітньої або професійної траєкторії, сприяти особистісному розвитку в умовах активного соціального становлення. У межах реформи «Нова українська школа» (НУШ) основна школа реформується для того, щоб стати більш орієнтованою на учня, інклюзивною, компетентнісною та відкритою до нових методів навчання [13].

В 5 класі учні опановували природознавство, що є інтегрованим курсом та поєднує у собі ознаки всього природничого блоку і покликаний формувати природничу компетентність.

Шкільний предмет географія починає вивчатися саме в основній школі із 6-го року навчання. Учні вперше системно знайомляться з географією як навчальним предметом. Здійснюється поглиблення вже здобутих знань на уроках природознавства, а також їх розширення, але при цьому проводяться міжпредметні зв'язки, щоб сформувати цілісне сприйняття світу.

На цьому етапі формуються базові уявлення про географічну науку, її завдання, методи дослідження та значення для пізнання світу. Основна увага приділяється вивченню загальної географії як науки про природу Землі, її оболонки, природні явища й процеси. Програма географії на даному етапі включає два розділи: I. «Земля на глобусі та карті», II. «Оболонки Землі». Під час опанування програми географії 6 класу учні знайомляться із структурою Землі, опановують нові географічні поняття, навчаються читати та аналізувати карти,

формують екологічну свідомість, розвивають навички просторового мислення, вчаться працювати з різними джерелами інформації. Таким чином, курс географії у 6 класі закладає основи географічної грамотності, необхідної для подальшого навчання, орієнтації в сучасному світі та відповідального ставлення до природи [27, с. 5].

У 7 класі учні вивчають курс «Материків і океанів», який є логічним продовженням загальної географії. На цьому етапі навчання школярі знайомляться з фізико-географічними особливостями окремих частин світу, поглиблюють знання про природні умови планети та формують уявлення про різноманітність природи на глобальному рівні. Програма включає чотири розділи: I. «Картографічне зображення Землі», II. Головні закономірності формування природи материків та океанів», III. «Природа материків», IV. «Природа океанів». Тому під час вивчення географії 7 класу здобувачі освіти ознайомлюються з географічним положенням материків, вивчають рельєф, клімат, води суходолу, ґрунти та біоми. Відбувається поглиблення навичок роботи з картою та її аналізу, розвивають просторове мислення, аналітичні та дослідницькі вміння. Вже а даному році навчання отримуються знання про населення та його розміщення, проте повноцінно тема освіти ще не розкривається. Адже цей курс більше покликаний формуванню цілісного уявлення про географічну картину світу, розумінню взаємозв'язків між природою і людиною, що є основою для подальшого вивчення соціально-економічної географії у наступних класах [27, с. 5].

У 8 класі школярі вивчають курс «Географія України. Природа і населення», який зосереджений на фізико-географічних особливостях території України та лише трохи зачіпає соціальну географію держави в IV. розділі програми. Учні детально знайомляться з природними умовами та ресурсами своєї держави, поглиблюють знання про взаємозв'язки між компонентами природи, а також формують національно-патріотичне ставлення до навколишнього середовища. Курс географії 8 класу включає розділи: I. «Картографічний образ України», II. «Природа України», III.

«Природокористування», IV. «Простір – територія - держава». Курс географії у 8 класі дає можливість учням глибше пізнати природу рідної країни, зрозуміти її багатство, вразливість і унікальність. Це знання є основою для формування відповідального ставлення до довкілля та для подальшого вивчення соціально-економічної географії України у 9 класі [27, с. 6].

Вже в 9 класі учні опановують курс «Україна і світ».»Основна увага приділяється соціально-економічним аспектам: розміщенню населення, галузям господарства також інтеграції України у світове господарство. Цей курс включає три розділи: I. «Населення України та світу», II. «Національна і світова економіка», III. «Регіони і країни». Це забезпечує учням цілісне уявлення про економічну картину України, взаємозв'язки між людиною, виробництвом і природою. Здобуті знання є важливою основою для подальшого вивчення географії світу та економіки в старшій школі, а також для свідомого вибору майбутньої професійної орієнтації [27, с. 6].

Саме в 9 класі є найбільша можливість розкрити питання сучасних проблем загальної середньої освіти використавши тему «Грамотність, освіченість населення» [27, с. 45]. Щоб продемонструвати можливості теми пропонуємо розробку уроку.

Тема: Грамотність, освіченість населення

Мета:

1. навчальна – пояснити поняття «грамотність» і «освіченість» населення, охарактеризувати рівень освіченості населення України, з'ясувати чинники, що впливають на освітній рівень населення;
2. розвивальна – формувати навички аналізу статистичних даних і карт, розвивати критичне мислення та вміння працювати з джерелами інформації, удосконалювати навички роботи в групах;
3. виховна – виховувати повагу до освіти та наукових знань, формувати відповідальне ставлення до навчання та саморозвитку.

Обладнання: підручники, атласи, статистичні збірники.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

I. Актуалізація опорних знань учнів.

Вчитель: На минулому уроці ми з вами опанували тему «Працездатне населення: кількісні та якісні показники». Вдома вашим завданням було опрацювати матеріали підручника, а також знайти додаткову інформацію з різноманітних джерел. Тому зараз прошу вас відповісти на питання:

1. Що таке працездатне населення?
2. Який в Україні вік вважається працездатним?
3. Назвіть два основні кількісні показники працездатного населення.
4. Які приклади якісних характеристик працездатного населення ви знаєте?
5. У чому полягає відмінність між загальною чисельністю населення і працездатним населенням?
6. Чому важливо враховувати не лише кількість, а й якість працездатного населення?
7. Що означає «економічно активне населення»?
8. Як зміниться кількість працездатного населення в регіоні, де високий рівень еміграції молоді?
9. Чи можна вважати студентів частиною працездатного населення? Поясніть відповідь.
10. Наведіть приклад, як рівень освіти впливає на якість трудових ресурсів у конкретному регіоні.

Відповіді учнів.

II. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності

Вчитель: Сьогодні на уроці маємо досить серйозне завдання, а саме зрозуміти, усвідомити та дослідити грамотність та освіченість населення. Нам разом необхідно з'ясувати, як саме загальна середня освіта та рівень її розвитку впливає на рівень грамотності та освіченості.

І хоч завдання в нас досить складне, разом поступово та старанно ми здійснимо це дослідження і дізнаємося багато нового.

III. Вивчення нового матеріалу

Вчитель: Для початку ознайомимося з новими термінами, а можливо вони не такі і нові для вас. Для цього пропоную створити асоціативний куш з термінами «грамотність» та «освітченість».

Методичний прийом «Асоціативний куш». Вчитель пише на дошці терміни. Учні по черзі виходять та пропонують власне розуміння та асоціацію до поняття записуючи свої варіанти різнокольоровою крейдою на дошці.

Вчитель: Що ж дісно ці поняття частково вам знайомі. Ви молодці. Давайте тепер разом сформуємо повноцінне визначення цих термінів та запишемо в зошит, щоб гарно запам'ятати.

Грамотність – вміння читати й писати.

Освітченість – рівень отриманої освіти (початкова, середня, вища тощо).

Вчитель: Ознайомившись із терміном «грамотність» пропоную вам розглянути карту «Рівень грамотні в країнах світу» порівняти показники та проаналізувати рівень грамотності в Україні порівняно з іншими державами (рис. 4.1).

Методичний прийом «Робота з картою»

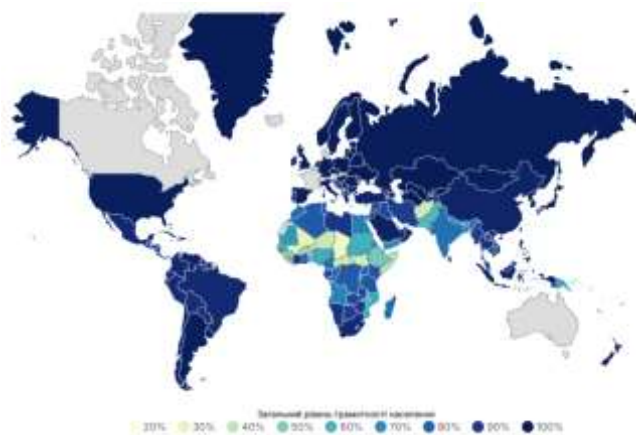

Рис. 4.1 Рівень грамотності за країнами світу в 2025 році [42]

Вчитель: Розглянувши карту, як ви вважаєте з чим пов'язаний низький рівень грамотності африканських та південно-азійських країн? Яка ситуація з рівнем грамотності в Україні порівняно з іншими державами та в чому може бути причина?

Відповіді учнів

Вчитель: А тепер пропоную розглянути карту «Населення світу, що отримало базову освіту по країнах світу» (рис. 4.2).

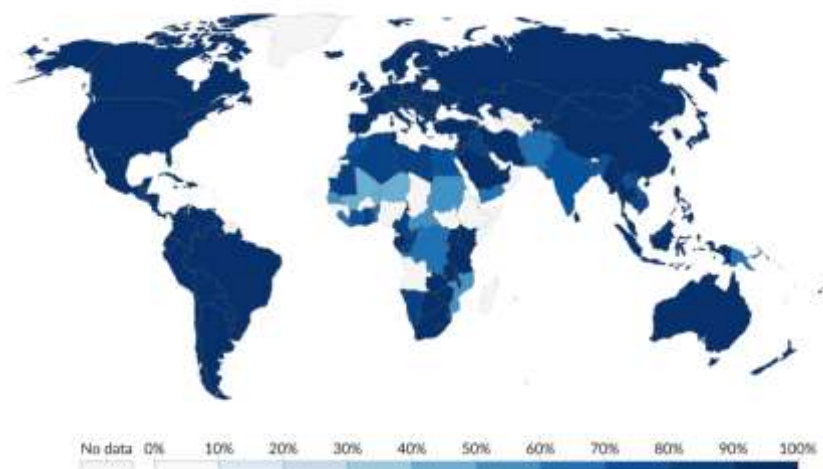

Рис. 4.2 Населення, що отримало базову освіту по країнах світу в 2020 році [33]

Вчитель: Порівняйте дві карти. Чи бачите ви взаємозв'язок між грамотністю населення та отриманням загальної середньої освіти.

Відповіді учнів.

IV. Закріплення нових знань, умінь та навичок.

Вчитель: Тепер пропоную вам самостійно проаналізувати грамотність та роки навчання в різних країнах світу. Для цього пропоную вам поділитися на групи за частинами світу. Завдання кожної групи обрати п'ять країн для аналізу, а саме знайти показники грамотності, тривалості навчання у школі та витрат на освіту. Для цього пропоную скористатися статистичними даними сайту ЦРУ [55].

Методичний прийом «Робота в групах». Учні самостійно поділяються на групи. Кожна група обирає по п'ять країн з певної частини світу та аналізує показники. Після завершення роботи демонструє результати класу. Після чого весь клас формує спільний висновок, щодо взаємозв'язку між показниками грамотності, тривалості навчання у школі та витрат на освіту.

V. Підсумок заняття.

Вчитель: Ми з вами сьогодні дуже продуктивно попрацювали. Прошу вас відповісти на питання:

1. Що таке грамотність?

2. Що таке освіченість?
3. В чому причина низької грамотності деяких країн світу?
4. Чи впливає отримання повної загальної освіти на рівень грамотності населення?
5. Що корисного ви отримали на уроці?
6. Що дізналися нового на уроці?
7. Які ваші враження від уроку?

VI. Домашнє завдання.

- 1) Опрацювати параграф 43 підручника [6].
- 2) Нанести на контурну карту тривалість навчання у школі країн, що були розглянуті на уроці. Розробити градацію та позначити різними кольорами.

Розробка даного уроку дозволить учням засвоїти нові поняття, поглибити вміння опрацьовувати картографічні матеріали, вдосконалити навички пошуку інформації в Інтернеті. Також сприятливим прийомом навчання є робота в групі, адже дозволяє кожному проявитися, навчитися працювати в команді та презентувати свої здобутки. Запропоновані прийоми дають змогу вчителю підкреслити важливість загальної середньої освіти для підтримки рівня грамотності та освіченості, що допомагає учням усвідомити важливість освіти, яку вони здобувають.

4.2. Особливості вивчення проблематики розвитку та реформування системи загальної середньої освіти у старшій школі

У старшій школі (10–11 класи) географія вивчається на поглибленому рівні, з акцентом на світоглядну, практичну та міжпредметну значущість знань. Учні не лише закріплюють базові географічні уявлення, здобуті на попередніх етапах, а й переходять до системного аналізу глобальних, національних і регіональних процесів [13].

Залежно від освітньої програми, географія може вивчатися як обов'язковий предмет або як профільний курс із розширеною кількістю годин. Під час вивчення географії учні опановують сучасні уявлення про глобалізацію, міжнародні

економічні зв'язки, геополітику, світове господарство, проблеми сталого розвитку, демографічні виклики та екологічну безпеку. Вчать аналізувати статистику, працювати з картами різних типів, будувати графіки, робити порівняльні характеристики країн і регіонів, формулювати висновки та прогнози. Географія тісно пов'язується з економікою, екологією, історією, правознавством, біологією, що сприяє розвитку міждисциплінарного мислення. У старшій школі активніше застосовуються цифрові ресурси, геоінформаційні системи, відкриті статистичні бази, аналітичні звіти міжнародних організацій. Особливу увагу приділено розвитку критичного мислення, уміння працювати з інформацією, формулювати власну позицію, оцінювати географічні та соціально-економічні явища з позиції сталого розвитку [13].

Тобто, географія в старшій школі є не лише навчальним предметом, а й інструментом формування світогляду сучасної особистості, здатної орієнтуватися у складному глобалізованому світі та приймати відповідальні рішення щодо навколишнього середовища, економіки й суспільства.

В 10 класі вивчається курс «Регіони і країни світу», що дає змогу школярам краще зрозуміти, як функціонує світ у соціально-економічному аспекті, як країни і регіони взаємодіють між собою, та які виклики постають перед людством у XXI столітті. Програма включає розділи: I. «Європа», II. «Азія», III. «Океанія», IV. «Америка», V. «Африка», VI. «Україна в міжнародному просторі» [28, с. 2].

Опановуючи теми програми учні ознайомлюються з основами світового господарства, вивчають демографічні процеси, оцінюють соціальні показники розвитку країн, поглиблюють знання про галузі первинного, вторинного і третинного секторів економіки, аналізують розміщення основних регіонів світу, формують навички гео економічного аналізу, розвивають критичне мислення, усвідомлюють глобальні проблеми людства, формують уявлення про просторову організацію світу.

Курс географії у 10 класі допомагає учням глибше зрозуміти сучасний світ як єдину взаємопов'язану систему, виховує відповідального громадянина та

майбутнього фахівця, здатного критично оцінювати події в Україні та за її межами.

В 11 класі вивчається «Географічний простір Землі», який є логічним завершенням шкільного курсу географії. Цей курс поглиблює знання учнів про власну географічну оболонку, населення, господарство, економічні райони та місце України у глобальному світі. Програма включає розділи: I. «Топографія та картографія», II. «Загальні закономірності географічної оболонки Землі», III. «Загальні суспільно-географічні закономірності світу», IV. «Суспільна географія України». Під час вивчення курсу географії здобувачі освіти узагальнюють знання про оболонку Землі та географічну оболонку, оцінюють роль і значення природних, трудових, економічних ресурсів, вивчають розміщення населення, знайомляться з економічними районами та узагальнюють знання про місце України в міжнародному поділі праці, формують просторове мислення, розвивають вміння робити практичні висновки, усвідомлюють актуальні виклики [28, с. 3].

Таким чином, у 11 класі географія відіграє важливу роль у формуванні активної громадянської позиції, розуміння учнями економічних процесів у країні, вміння адаптуватися до змін і відповідально діяти в сучасному суспільстві. Здобуті знання є базою для подальшого навчання, самореалізації та професійного вибору.

Для вчителя під час викладання географії в старшій школі важливо навчити учнів працювати самостійно, закріпити вміння здобуття, аналізу та презентації здобутків власної діяльності. Адже дані навивки допоможуть учням в подальшому при здобутті профільної чи вищої освіти, або під час трудової діяльності [58, с. 264].

Саме тому крім типових уроків важливою є проєктна діяльність. Вона може бути організована, як самостійна робота кожного учня, парна чи групова. Головне те, щоб всі учасники навчального процесу були задіяні, виконували свою функцію та могли представити результат дослідження.

Проєктна діяльність учнів має включати етапи:

1) Організаційний, де вчитель дає на вибір теми дослідження або учні самостійно пропонують, ті що були б їм цікаві в межах курсу географії. Здійснюється формулювання мети та завдань, розробляється план виконання, з'ясовуються необхідні ресурси, учні розподіляють між собою частини дослідження;

2) Конструктивний – під час котрого здійснюється пошук інформації, розробка концепції, визначення шляхів рішення;

3) Технологічний, що полягає в реалізації розробленого плану, проведенні дослідження, обробці та аналізу отриманої інформації;

4) Заключний – оформлення результатів дослідження, демонстрація здобутків та обговорення отриманих результатів, підбиття підсумків [59, с. 23].

В проектній діяльності в старшій школі вчителю важливо контролювати процес, але при цьому давати в достатній свободі учням для проявлення своєї здібностей та нахилів. Адже в першу чергу виконання проєктів, це самостійна дослідницька діяльність здобувачів освіти.

В курсі географії в старшій школі нема конкретних тем для розкриття особливостей вивчення проблематики розвитку та реформування системи загальної середньої освіти. Але саме це дає змогу застосувати саме проєкти як наскрізний вид діяльності, що зачіпатиме різні теми, де б тим чи іншим чином важливою є середня освіта.

В 10 класі можливими темами проєктів для висвітлення особливостей вивчення проблематики розвитку та реформування системи загальної середньої освіти можуть бути:

1. Географія нерівності в доступі до якісної загальної середньої освіти в регіонах світу: сучасний стан та можливість реформування;
2. Вплив демографічних процесів на загальну середню освіту країн Європи;
3. Система середньої освіти в країнах Азії: порівняльний аналіз;
4. Вплив рівня урбанізації на якість загальної середньої освіти країн Африки;
5. Онлайн-освіта в загальній середній школі в світі: переваги та виклики.

В 11 класі є змога більше зосередитися на висвітленні саме загальної середньої освіти та її реформування в Україні, а тому теми проєктів можуть бути наступні:

1. Геопросторовий аналіз шкільної мережі України: тенденції скорочення та укрупнення;
2. Децентралізація та шкільна освіта: регіональні моделі розвитку освітніх послуг;
3. Освітня міграція: як шкільні випускники обирають місце для подальшого навчання та життя;
4. Доступ до шкільної освіти в умовах війни: географія змін, дистанційного навчання і втрат;
5. Регіональні освітні програми: як області впроваджують власні рішення у сфері середньої освіти.

Крім запропонованих тем учні мають мати змогу самостійно пропонувати теми власних досліджень або коригувати запропоновані вчителем. Учні мають бути попереджені про правила оформлення робіт, шляхи демонстрації та критерії оцінювання. Також важливо встановити чіткі терміни виконання для більшої концентрації здобувачів освіти та мотивації.

Висвітлення проблематики розвитку та реформування системи загальної середньої освіти за допомогою проєктно діяльності в старшій школі, на нашу думку, дозволить формувати практичні навички, як то налізувати карти, працювати з географічними даними, проводити дослідження, оформлювати результати. Це сприяє розвитку вмінь, необхідних у реальному житті. Вагомим здобутком є розвиток дослідницького мислення та формування розуміння важливості загальної середньої освіти, підсвічення сучасних проблем та пошук шляхів їх вирішення [50, с. 45].

За рахунок цього в перспективі має підвищитися мотивація до навчання, адже робота над власним проєктом викликає в учнів зацікавленість, вони отримують можливість обирати тему, що відповідає їхнім інтересам. Це підвищує мотивацію та активізує навчальний процес. Демонстрація

особливостей та впливів загальної середньої освіти наглядно продемонструє важливість її отримання для них особисто.

Оскільки, в старшій школі учням важливо визначитися з майбутньою професією, то проектна діяльність може їх спонукати обирати для подальшого свого кар'єрного зростання наукову діяльність.

Отже, проектна діяльність на уроках географії, це не просто метод, а інструмент формування активної, компетентної особистості, яка здатна орієнтуватися в сучасному світі, вирішувати складні завдання й бути відповідальною за своє довкілля та майбутнє. Саме дана діяльність найкраще підходить для висвітлення проблематики розвитку та реформування системи загальної середньої освіти в старшій школі.

Висновки до розділу 4

Географія як предмет не лише дає учням уявлення про просторові процеси та явища, але й сприяє формуванню критичного мислення, здатності аналізувати суспільні тенденції та шукати шляхи розв'язання актуальних проблем, зокрема в галузі освіти.

Аналіз змісту географічної освіти в основній і старшій школі свідчить про послідовне розширення знань учнів: від природничих основ та вивчення географії України до аналізу глобальних соціально-економічних процесів і взаємозв'язків між країнами. Саме в 9 класі учні мають змогу вперше глибше осмислити освітню тематику, зокрема через уроки, присвячені поняттям «грамотність» і «освіченість». А в старшій школі (10–11 класи) тематика розвитку загальної середньої освіти може інтегруватися в більш широкий географічний і соціально-економічний контекст.

Особливої ваги набуває впровадження проектної діяльності на уроках географії. Саме завдяки їй учні отримують можливість працювати з реальними даними, аналізувати карти, проводити самостійні дослідження та презентувати власні висновки. Проекти дозволяють залучити учнів до глибшого вивчення теми освіти, порівнювати ситуацію в Україні та інших країнах, розглядати демографічні, економічні та просторові фактори, що впливають на її розвиток. Проектна діяльність забезпечує формування вмінь, необхідних у XXI столітті: комунікації, самостійності, цифрової грамотності та командної роботи.

Запропоновані теми проектів у 10 та 11 класах є не лише пізнавальними, а й суспільно значущими, оскільки допомагають учням осмислити важливість освіти як інструменту сталого розвитку та особистісного зростання. Вони також сприяють усвідомленому ставленню до власного майбутнього, професійного вибору та громадянської відповідальності.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна сформувати кілька висновків:

1. Освітня сфера є об'єктом вивчення суспільної географії, адже тісно пов'язана з організацією суспільства, впливає на соціальні процеси, якість життя населення, розвиток регіонів і має чітко виражену територіальну диференціацію. Дослідження суспільних географів сфери освіти зосереджені на розміщенні навчальних закладів, взаємозв'язку освіти з іншими сферами та явищами, її впливу на просторову диференціацію розвитку регіонів, рівня освіченості населення і як наслідок ринок праці, добробут населення.

2. Загальне середня освіта Рівненської області пройшла складний шлях формування та розвитку від перших шкіл до сучасної освітньої системи. За час свого становлення підпадала під вплив польських та російських загарбників, але не зважаючи на це зберегла українську національну автентичність.

3. Історичні передумови створили умови, за яких заклади загальної середньої освіти побудовані та функціонували по всій території області. Проте природні умови регіону вплинули на щільність населення, що в результаті призвело до зменшення кількості учнів у школах, що розміщенні в негусто заселених частинах Рівненської області.

4. В регіоні низький рівень заробітної плати та високий рівень безробіття, порівняно із пересічними для країни показниками. Це в свою чергу впливає на фінансування освітньої сфери. Основні фінансові надходження до закладів загальної середньої освіти надходять з державного бюджету. Місцевий бюджет також забезпечує вагомую частину фінансування загальної середньої освіти регіону, крім того левову частку видатків з бюджету області направляється саме на освіту. Капітальні інвестиції в освіту регіону постійно знижуються, що звісно негативно позначається на фінансовому забезпеченні освіти і закладів загальної освіти зокрема. Соціально-економічні умови в регіоні дозволяють функціонувати загальній середній освіті, але для її успішного розвитку необхідне подолання економічних перешкод.

5. Аналіз демографічних чинників продемонстрував, що населення Рівненської області поступово скорочується. Також пропорційно знижується кількість дітей дошкільного та шкільного віку. Ця тенденція негативно позначається на формуванні та розвитку загальної середньої освіти регіону. Погіршує ситуацію міграційних рух населення, що демонструє негативну динаміку останніми роками. Проблемою для області є і щільність населення, особливо для Вараського району. Для повноцінного розвитку мережі закладів освіти необхідна їх доступність для учнів, тому є потреба в оптимізації мережі шкіл і забезпеченні транспортної логістики. Демографічні й розселенські чинники Рівненщини створюють як виклики, так і можливості для планування розвитку загальної середньої освіти на регіональному рівні.

6. Мережа закладів загальної середньої освіти Рівненської області характеризується нерівномірністю. Найбільша кількість шкіл та учнів зосереджена в Рівненському районі. Натомість Вараський район демонструє значну наповнюваність класів, що свідчить про ефективне укрупнення шкільної мережі. У Дубенському районі спостерігається зворотна ситуація: розгалужена мережа закладів при відносно малій кількості учнів вказує на наявність малокомплектних шкіл і низьку ефективність використання ресурсів.

7. Розвиток загальної середньої освіти в Рівненській області стикається з низкою системних проблем, що мають демографічне, економічне і організаційне підґрунтя. Поступове скорочення чисельності учнів, зумовлене природним спадом населення та міграційними процесами, веде до зменшення наповнюваності класів, особливо у сільській місцевості. До цього додається ще один чинник освітньої нерівності, а саме відставання матеріально-технічної бази сільських ЗЗСО, відсутність сучасного обладнання та інклюзивного середовища. Реформування освітньої мережі, особливо в районах з низькою наповнюваністю класів, має стати одним із пріоритетів регіональної освітньої політики, спрямованої на забезпечення рівного доступу до якісної освіти та ефективного використання бюджетних коштів.

8. Впровадження концепції НУШ в Рівненській області відбувається комплексно та системно. Від змісту і методик навчання до інфраструктури, цифрових рішень, кадрового забезпечення та управлінської автономії шкіл. Усе це спрямовано на формування інноваційної, гнучкої та якісної освіти, здатної відповідати викликам сучасного світу й потребам кожної дитини.

9. Аналіз змісту географічної освіти в основній і старшій школі свідчить про послідовне розширення знань учнів – від природничих основ та вивчення географії України до аналізу глобальних соціально-економічних процесів і взаємозв'язків між країнами. Саме в 9 класі учні мають змогу вперше глибше осмислити освітню тематику, зокрема через уроки, присвячені поняттям «грамотність» і «освіченість». Для демонстрації можливостей теми, нами розробленим урок.

10. У старшій школі (10–11 класи) тематика розвитку загальної середньої освіти може інтегруватися в більш широкий географічний і соціально-економічний контекст. Особливої ваги набуває впровадження проєктної діяльності на уроках географії. Саме завдяки їй учні отримують можливість працювати з реальними даними, аналізувати карти, проводити самостійні дослідження та презентувати власні висновки. Запропоновані шляхи розкриття проблематики загальної середньої освіти в шкільному курсі географії є не лише пізнавальними, а й суспільно значущими, оскільки допомагають учням осмислити важливість освіти як інструменту сталого розвитку та особистісного зростання. Сприяють усвідомленому ставленню до власного майбутнього, професійного вибору та громадянської відповідальності.

СПИСОК ВИОКРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біденко Н. Розвиток загальної середньої освіти в Україні в період незалежності. Наукові записки. Серія: Історичні науки. Випуск 12, Кропивницький, 2018. С. 213-22.5
2. Боровик А.М. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917-1920 рр.). Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2008. 368 с.
3. Великоомелянський ліцей. URL: <https://xn--80ajschc6j.xn--e1apkg2h.net/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8/> (дата звернення: 12.05.2025)
4. Всесвітній довідник фактів. ЦРУ. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/> (дата звернення: 27.06.2025)
5. Гра – як фундамент успішності учня в умовах НУШ. Департамент освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації URL: <https://www.rvosvita.org.ua/news/hra-ia-k-fundament-uspishnosti-uchnia-v-umovakh-nush> (дата звернення: 27.06.2025)
6. Довгань Г.Д., Стадник О.Г. Географія: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 272 с.
7. Досвід фінансової автономії закладів освіти: Рівненщина ділилася досвідом з громадами Волині, Львівщини та Тернопільщини URL: <https://www.rv.gov.ua/news/dosvid-finansovoi-avtonomii-zakladiv-osvity-rivnenshchyna-dilylasia-dosvidom-z-hromadamy-volyni-lvivshchyny-ta-ternopilshchyny> (дата звернення: 28.06.2025)
8. Заклади загальної середньої освіти (за даними Міністерства освіти і науки України). Головне управління статистики в Рівненській області URL: <https://www.gusrv.gov.ua/> (дата звернення: 21.06.2025)
9. Заклади загальної середньої освіти міста Рівного. URL: <https://www.rosvita.rv.ua/index.php/zaklady-zahalnoyi-serednoyi-osvity?layout=edit> (дата звернення: 15.06.2025)

10. Заклади загальної середньої освіти Рівненської області. ІСУО інформаційна система управління освітою. <https://rv.isuo.org/authorities/view/id/191> (дата звернення: 15.06.2025)

11. Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни». Відомості Верховної Ради України, 2023, № 94, ст.372 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення: 20.06.2025)

12. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 21.06.2025)

13. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Відомості Верховної Ради, 2020, №31, ст. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 29.06.2025)

14. Зарічненщина: перші школи в поліському краю URL: <https://history.rayon.in.ua/news/445748-zarichnenshchina-pershi-shkoli-v-poliskomu-kraju> (дата звернення: 15.05.2025)

15. Захарова О.В., Барбанова І.С. Нормативне підґрунтя активізації інноваційного розвитку регіонів України. Економіка і організація управління. 2019. Вип. 1. С. 53-63.

16. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2007–2024 роках. URL: https://www.gusrv.gov.ua/statinform/ciny/spog_rik.htm (дата звернення: 11.06.2025)

17. Інклюзивна освіта – створюємо можливості для дітей з особливими освітніми потребами. Департамент освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації URL :<https://www.rvosvita.org.ua/news/inkliuzyvna-osvita-stvoriuiemo-mozhlyvosti-dlia-ditey-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy> (дата звернення: 27.06.2025)

18. Каленюк І.С. Економічна освіта: навч. посіб. К: Знання України, 2005. 316 с.

19. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010–2022 роки. URL: <https://www.gusrv.gov.ua/statinform/bud/invkvedrik.htm> (дата звернення: 15.06.2025)
20. Користівський НВК. URL: https://korist-nvk.pp.ua/?page_id=101(дата звернення: 15.05.2025)
21. Кулик К., Потапова А. Формування пізнавальних інтересів учнів на уроках географії. Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 8–9 листопада 2024 р.) / за ред. Ю. М. Барського та В. Й. Лажніка. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2024. С. 264-265.
22. Кучерепа М.М., Білик В.А., Бондаренко Г.В., Бортніков В.І. Історія Волині: видання друге, змінене і доповнене. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк: Надстир'я, 2024. 672 с.
23. Мальська Т.Ю. Просторові системи послуг. Київ: Знання, 2009. 363 с.
24. Мащенко Н.В. Шкільна освіта у Рівненській області в 1944-1964 рр. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2018. 264 с.
25. Мережа інклюзивно-ресурсних центрів. Департамент освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації URL: <https://www.rvosvita.org.ua/diialnist/inkliuzyvna-osvita/merezha-inkliuzyvno-resursnykh-tsentriv> (дата звернення: 29.06.2025)
26. Мережа опорних закладів освіти. Департамент освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації URL: <https://www.rvosvita.org.ua/diialnist/zahalna-serednia-ta-doshkilna-osvita/merezha-opornykh-zakladiv-osvity> (дата звернення: 27.06.2025)
27. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І. та ін. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2022. 54 с.

28. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія. 10-11 класи. Рівень стандарту. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2022. 25 с.
29. Навчальний рік 2024-2025: скільки дітей піде до закладів освіти на Рівненщині. URL: https://suspihne.media/rivne/817681-navcalnij-rik-2024-2025-skilki-ditej-pide-do-zakladiv-osviti-na-rivnensini/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 10.06.2025)
30. Нагірна В.П. Територіальна структура господарства і розселення населення: ретроспектива і сучасні реалії. Український географічний журнал, №1, 2009. С. 36-41
31. Населення і міграція в Рівненській області. Головне управління статистики в Рівненській області. URL: <https://www.gusrv.gov.ua/> (дата звернення: 23.05.2025)
32. Населення та міграція. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.06.2025)
33. Населення, що отримало базову освіту по країнах світу в 2020 році. ООН: Огляд світового населення. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/population-having-attained-at-least-basic-education.png> (дата звернення: 27.06.2025)
34. Обласний бюджет Рівненської області. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1710000000/local-expenses?class=program> (дата звернення: 15.06.2025)
35. Обласний бюджет Рівненської області. Програмна класифікація. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1710000000/local-expenses?class=program> – 1175 (дата звернення: 15.06.2025)
36. Оплата праці та соціально-трудова відносина. URL: <https://www.gusrv.gov.ua/statinform/menu-dohody.htm> (дата звернення: 16.06.2025)
37. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Уніга О. В., Коцан Л. М., Савчук А. Ю. Економіка добробуту: регулювання доходів населення та розвиток ринку

праці: монографія. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 212 с.

38. Павлюк Т.І. Ринок праці: теорія, методологія, практика. : монографія. Вінниця: Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 212 с.

39. Перехід на електронні журнали та формування ефективної мережі шкіл. На Костопільщині освітяни обговорили актуальні питання галузі. Департамент освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації URL: <https://www.rvosvita.org.ua/news/perehid-na-elektronni-zhurnaly-ta-formuvannia-efektyvnoi-merezhi-shkil-na-kostopilshchyni-osvitiyani-obhovoryly-aktualni-pytannia-haluzi> (дата звернення: 27.06.2025)

40. Природні особливості Рівненської області. Рівненська обласна рада. URL: <https://ror.gov.ua/zagalni-vidomosti/resursnii-potencial-geografichni-ta-demografichni-dani> (дата звернення: 23.05.2025)

41. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти. Кабінет Міністрів України. Постанова від 24 липня 2019р. №688. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.06.2025)

42. Рівень грамотності за країнами світу в 2025 році. ООН: Огляд світового населення. URL: https://worldpopulationreview.com/country-rankings/literacy-rate-by-country?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.06.2025)

43. Рівень зайнятості населення по регіонах. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/rp/rp_reg/reg_u/arh_rzn_u.htm (дата звернення: 15.06.2025)

44. Рівненська гімназія №17. URL: http://www.nvk17.edukit.rv.ua/informaciya_pro_zaklad/istoriya/ (дата звернення: 14.05.2025)

45. Рівненська область. ІСУО інформаційна система управління освітою. URL: <https://rv.isuo.org/koatuu/view/id/5600000000> (дата звернення: 15.06.2025)

46. Рівненський ліцей №2. URL: <https://school2.rv.ua/strya-nashogo-zakladu.html> (дата звернення: 13.05.2025)
47. Розвиток освіти на Рівненщині у 20-30 роках ХХ століття. Державний архів Рівненської області. URL: https://rv.archives.gov.ua/pyblikacii-v-presi/olga-chervinska1661752309/rozvitok-osviti-na-rivnenshini-u-20-30-rokah-hh-stolittya?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 12.05.2025)
48. Розрахунок обсягу освітньої субвенції на 2023 рік. Рівненська область. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/diyalnist/byudzhet-ta-zakupivli/byudzhet/arkhiv-2015-2022-rr/2023-rik/informatsiyi-dovidki-shchodo-rozrakhunku-obsyagu-osvitnoi-subventsii-na-2023-rik/rivnenska-oblast-9> (дата звернення: 15.06.2025)
49. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи. Методичні рекомендації. К., 2019. 47 с.
50. Семенюк А. В. Використання методу проєктів на уроках географії в закладах загальної середньої освіти : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 014.07 Середня освіта (Географія) / наук. кер. А. М. Слащук; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 58 с.
51. Семидубський ліцей Семидубської сільської ради Дубенського району Рівненської області. URL: <https://rv.isuo.org/schools/view/id/16222> (дата звернення: 16.06.2025)
52. Соціальна географія: Підручник / за ред. Л. Немець та К. Мезенцева. Київ: Видавництво «Фенікс», 2019. 304 с.
53. Стецьків В. Географія освіти як новий напрямок суспільно-географічних досліджень. Географічна наука і практика: виклики епохи: матеріали міжнародної наукової конференції, присвячено 130-річчю географії у Львівському університеті. Львів: Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2013. Том 1. С. 106-109.

54. Темп зростання/зниження номінальної та індекс реальної заробітної плати. URL: <https://www.gusrv.gov.ua/statinform/doxody/temprik.htm> (дата звернення: 15.06.2025)
55. Топ найефективніших здобутків дошкільної та загальної середньої освіти Рівненщини. URL: https://www.rvosvita.org.ua/news/top-nayefektyvnishykh-zdobutkiv-doshkilnoi-ta-zahalnoi-serednoi-osvity-rivnenshchyny?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.06.2025)
56. Топчієв О.Г., Горленко І.О., Лісовський С.А. / за ред Руденко Л.Г. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація: монографія. Київ, 2009. 174 с.
57. У трьох школах Рівненщини зробили ремонти за кошти програми Уряду. Департамент освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації URL: <https://www.rv.gov.ua/news/u-troh-shkolah-rivnenshchini-zrobili-remonti-za-koshti-programi-uryadu> (дата звернення: 27.06.2025)
58. Фурман І. Розвиток української освіти протягом 1917/1918 навчального року. Наука. Освіта. Молодь. Частина 2. С. 186-187
59. Чисельність населення та середня чисельність за періоди року. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.06.2025)
60. Шаблій Олег. Суспільна географія: у двох кн. Книга перша. Проблеми теорії, історії та методики дослідження. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 814 с
61. Які школи пілотуватимуть новий стандарт базової освіти – список. НУШ. URL: <https://nus.org.ua/2021/04/21/yaki-shkoly-pilotuvatymut-novyj-standart-bazovoyi-osvity-spysok/> (дата звернення: 27.06.2025)
62. Яровенко Т. С. Тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні.. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2015. № 12. С. 167-172.

ДОДАТКИ

Додаток А

Заклади загальної середньої освіти Рівненської області (на початок навчального року) [8]

Н/р	Кількість закладів загальної середньої освіти, од	Кількість учнів у закладах загальної середньої освіти – усього, тис. осіб	З них у закладах		Випуск учнів із закладів загальної середньої освіти, тис. осіб		Кількість вчителів у закладах загальної середньої освіти, тис. осіб
			денних	вечірніх (змінних)	одержали свідоцтво про здобуття базової загальної середньої освіти	одержали атестат про здобуття повної загальної середньої освіти	
1995/96	791	192,6	190,6	2,0	16,7	9,0	17,8
1996/97	791	193,3	191,6	1,7	18,1	9,3	17,8
1997/98	789	192,8	191,4	1,4	18,3	9,2	17,5
1998/99	788	192,1	190,7	1,4	19,1	10,4	17,3
1999/00	794	191,5	190,1	1,4	19,3	11,5	17,5
2000/01	796	191,9	190,4	1,5	19,0	12,1	17,9
2001/02	799	190,9	189,5	1,4	20,2	13,3	18,0
2002/03	787	187,6	186,0	1,6	19,9	13,8	17,8
2003/04	778	182,7	181,1	1,6	19,5	15,3	18,0
2004/05	753	177,2	175,7	1,5	18,4	15,5	18,2
2005/06	750	170,9	169,5	1,4	18,0	15,1	18,4
2006/07	752	166,0	164,5	1,5	16,9	14,5	18,6
2007/08	729	160,5	159,0	1,5	16,6	14,3	18,9
2008/09	724	154,7	153,3	1,4	17,1	13,2	19,0
2009/10	711	150,7	149,4	1,3	14,7	12,5	19,0
2010/11	707	146,8	145,4	1,4	17,2	12,1	19,1
2011/12	696	145,0	143,7	1,3	15,2	10,4	19,1
2012/13	693	143,8	142,7	1,1	14,6	11,5	19,5
2013/14	682	143,8	142,8	1,0	14,1	10,2	19,3
2014/15	680	145,3	144,4	0,9	13,4	10,1	19,5
2015/16	677	147,5	146,6	0,9	13,2	9,5	19,4
2016/17	659	150,4	149,6	0,8	12,6	9,0	19,4
2017/18	641	153,7	153,0	0,7	12,6	8,4	19,5
2018/19	608	159,1	158,5	0,6	13,1	8,1	19,7
2019/20	590	163,2	162,6	0,6	13,7	8,0	19,7
2020/21	588	166,5	166,1	0,4	13,3	8,8	19,6
2021/22	553	167,6	163,8	0,3	14,7	9,6	19,2
2022/23	548	168,2	161,8	0,2	14,7	9,7	18,9
2023/24	541	165,9	153,9	0,1	15,2	10,2	18,2
2024/25	536	162,8	149,3	0,2	16,3	10,0	17,9

Додаток Б

Розрахунок обсягу освітньої субвенції на 2023 рік в Рівненській області [46]

Район	Територіальна громада	Кількість учнів, осіб	Фактична наповнюваність класів, учнів/клас	Розрахункова наповнюваність класів, учнів/клас	Щільність учнів, учнів/км ²	Сільське населення	Субвенція на учня, грн
Вараський	Антонівська (сільська)	1 050	21,88	18,0	9,2	100,0	22 382
	Вараська (міська)	8 167	30,82	23,0	13,5	20,4	17 333
	Володимирецька (селищна)	5 223	22,42	17,0	7,2	64,7	22 187
	Зарічненська (селищна)	4 895	19,05	15,5	4,5	74,3	24 202
	Каноницька (сільська)	1 183	18,78	16,0	6,9	100,0	24 299
	Локницька (сільська)	768	13,02	12,0	2,1	100,0	31 162
	Полицька (сільська)	893	22,33	15,5	4,9	100,0	24 813
	Рафалівська (селищна)	1 118	21,09	18,5	10,4	52,3	20 726
Дубенський	Бокіймівська (сільська)	546	15,17	13,0	3,1	100,0	28 561
	Боремельська (сільська)	390	15,00	14,0	4,0	100,0	27 573
	Варковицька (сільська)	623	16,84	14,0	4,1	100,0	27 001
	Вербська (сільська)	469	13,40	14,0	4,4	100,0	27 404
	Демидівська (селищна)	1 347	17,49	15,0	4,3	79,4	24 950
	Дубенська (міська)	4 665	30,29	25,5	174,6	0	15 322
	Козинська (сільська)	709	13,63	13,5	3,8	100,0	27 407
	Крупецька (сільська)	1 260	13,70	14,0	4,3	100,0	26 642
	Мирогощанська (сільська)	709	16,88	14,0	6,1	100,0	27 130
	Млинівська (селищна)	2 448	16,32	15,5	6,0	58,7	23 787
Острожецька (сільська)	984	22,88	15,5	7,2	100,0	24 464	
	Підлозцівська (сільська)	319	22,79	15,5	5,0	100,0	25 768

Район	Територіальна громада	Кількість учнів, осіб	Фактична наповнюваність класів, учнів/клас	Розрахункова наповнюваність класів, учнів/клас	Щільність учнів, учнів/км ²	Сільське населення	Субвенція на учня, грн
	Повчанська (сільська)	300	11,11	11,0	3,1	100,0	34 049
	Привільненська (сільська)	619	17,19	13,5	3,9	100,0	27 989
	Радивилівська (міська)	2 212	19,75	18,0	9,9	43,9	20 817
	Семидубська (сільська)	398	7,64	12,0	1,9	100,0	31 189
	Смизька (селищна)	930	16,91	15,0	4,9	65,2	24 623
	Тараканівська (сільська)	719	10,57	13,0	3,3	100,0	28 248
	Ярославицька (сільська)	317	14,41	13,0	2,9	100,0	29 562
Рівненський	Бабинська (сільська)	997	15,83	14,0	8,4	100,0	27 308
	Березнівська (міська)	10 005	24,70	18,0	8,3	74,1	21 265
	Білокриницька (сільська)	1 247	17,81	18,0	10,3	100,0	21 752
	Бугринська (сільська)	559	19,96	14,0	6,5	100,0	27 121
	Великомежиріцька (сільська)	890	9,67	14,0	4,4	100,0	26 951
	Великоомелянська (сільська)	488	16,83	15,5	5,0	100,0	25 325
	Головинська (сільська)	1 221	12,85	14,0	5,9	100,0	26 724
	Городоцька (сільська)	1 409	25,62	19,5	10,4	100,0	20 400
	Гошанська (селищна)	2 484	13,80	15,0	5,2	76,9	24 809
	Деражненська (сільська)	902	23,74	15,0	4,0	100,0	25 664
	Дядьковицька (сільська)	599	17,11	13,5	3,8	100,0	28 301
	Здовбицька (сільська)	1 222	19,71	15,5	8,0	100,0	24 381
	Здолбунівська (міська)	4 515	25,37	21,5	30,3	21,8	17 910
	Зорянська (сільська)	1 313	16,21	15,5	6,8	100,0	24 562
	Клеванська (селищна)	1 806	29,13	21,5	16,4	16,4	17 256

Район	Територіальна громада	Кількість учнів, осіб	Фактична наповнюваність класів, учнів/клас	Розрахункова наповнюваність класів, учнів/клас	Щільність учнів, учнів/км ²	Сільське населення	Субвенція на учня, грн
	Корецька (міська)	3 295	19,61	15,0	6,5	71,3	24 608
	Корнинська (сільська)	993	27,58	18,0	14,4	100,0	21 794
	Костопільська (міська)	5 828	21,67	20,0	9,0	29,5	19 037
	Малинська (сільська)	1 204	16,27	16,5	6,1	100,0	23 365
	Малолубашанська (сільська)	802	17,43	14,0	1,9	100,0	26 806
	Мізоцька (селищна)	1 189	13,83	13,5	3,4	76,2	27 289
	Олександрійська (сільська)	1 452	18,15	16,0	6,9	100,0	23 835
	Острозька (міська)	4 584	16,61	15,5	6,6	64,4	24 088
	Рівненська (міська)	32 160	33,92	27,5	505,1	0	14 419
	Соснівська (селищна)	759	21,69	15,0	2,5	71,2	24 620
	Шпанівська (сільська)	1 372	19,60	19,0	16,6	100,0	20 796
	Сарненський	Березівська (сільська)	3 633	25,95	18,5	7,3	100,0
Вирівська (сільська)		2 369	22,35	16,5	6,1	100,0	23 164
Висоцька (сільська)		648	15,07	12,5	2,2	100,0	30 475
Дубровицька (міська)		4 593	21,26	15,0	4,2	73,0	24 616
Клесівська (селищна)		1 627	25,42	17,5	4,8	56,2	21 585
Миляцька (сільська)		1 245	16,82	14,0	2,9	100,0	26 876
Немовицька (сільська)		2 146	30,23	19,5	7,5	100,0	20 582
Рокитнівська (селищна)		6 471	20,94	16,5	4,1	77,2	22 701
Сарненська (міська)		11 084	21,78	20,0	13,6	56,2	19 911
Старосільська (сільська)		2 247	28,81	19,5	8,0	100,0	20 229
Степанська (селищна)		895	19,04	18,5	4,3	42,6	21 164